

ÍNDEX

1. Introducció.
  - 1.1. Justificació i antecedents del tema objecte del treball.
  - 1.2. Explicació del tema.
  - 1.3. Objectius.
  - 1.4. Marc teòric.

2. Orientació del treball objecte d'estudi.
  - 2.1. Disseny del pla de treball.
  - 2.2. Metodologia emprada.
  - 2.3. Descripció dels recursos utilitzats.

3. Resultats obtinguts.

4. Conclusions.

5. Bibliografia.

1.- INTRODUCCIÓ.

1.1. Justificació i antecedents del tema objecte del treball.

La creixent i la progressiva presència d'alumnat procedent de diferents indrets del món en la xarxa de centres educatius de Catalunya; la plena integració de Catalunya a Europa; la indiscutible pertinença al mosaic mediterrani; la rapidesa amb la qual les noves tecnologies i les comunicacions apropen realitats del planeta força allunyades; el perill que pot comportar la globalització pel que fa a la pèrdua d'identitats singulars, ... obliguen a incorporar amb urgència, el tractament de la diversitat cultural en l'àmbit educatiu, des d'una perspectiva intercultural que aposti per una educació integradora i respectuosa amb les diferències.

Catalunya ha estat secularment oberta a totes les cultures. La identitat cultural catalana està pigmentada per símbols, valors, creences, pautes de comportament, idees, hàbits, etc.. que són fruit també d'aportacions des d'altres visions culturals. Es tracta d'un tarannà porós que, en un clima de respecte mutu, ha permès manifestar-se de bell antuvi oberts a l'altre.

Els processos històrics han ensenyat prou bé que el coneixement i el respecte per una cultura distinta, tant per part de la que acull, com per part d'aquella que intenta fer-se lloc en un altre país, es fonamenta en mantenir una actitud d'obertura cap a l'altre, i que aquest procedir repercuteix en benefici d'ambdues cultures. És aquí on resideix l'única forma possible de convivència i de creació i recreació cultural. Sense obertura, apareix el conflicte, les postures es radicalitzen, cadascú es tanca amb ell mateix, es menysprea allò forà, i s'intenta imposar hegemònicament el propi model cultural per damunt del de l'altre.

No és un secret que la vitalitat de la singular identitat cultural catalana s'ha nodrit i es nodreix dels intercanvis i de la pluralitat. I és obvi que, en un futur proper, la reel-laboració d'aquesta identitat cultural, haurà de construir-se dins d'un marc socio-cultural cada cop més multicultural, ampli i interdependent.

Sembla doncs pertinent, la conveniència d'educar a la ciutadania en uns valors interculturals, i del tot ineludible que els centres docents s'esforcin en estimular aprenentatges significatius entre l'alumnat, que suposin promoure la tolerància cap a diferents formes de pensar, sentir i actuar; defensin la igualtat entre cultures; i l'acceptació de diferents parers, opinions, i punts de vista.

Aquesta societat multicultural, que ha de posar èmfasi en les relacions interculturals, obliga a replantejar-se críticament les actituds, els posicionaments i, en definitiva, la manera de fer com a docents.

Fruit d'aquesta necessitat ha estat l'eclosió, des de l'àmbit de l'ensenyament, de força estudis amb la finalitat d'aprofundir i reflexionar en matèria d'educació intercultural.

Es detecta però, després d'una revisió bibliogràfica, no exhaustiva però sí força àmplia, que les aportacions realitzades descuiden el paper clau que pot operar el joc tradicional en l'acció cultural de les societats humanes, desenvolupant alhora el seu doble rol de producte cultural i generador de cultures.

Preocupa que fins i tot en aquells materials didàctics elaborats per treballar amb l'alumnat a les aules, hi hagi un buit pel que fa a la utilització pedagògica del joc tradicional.

És veritat que s'incorporen en ocasions jocs de resolució de conflictes, de taula, de rol, de simulació, fins i tot jocs cooperatius, els quals són sense dubte un veritable estímul per potenciar la cooperació i l'intercanvi; es constata però, l'absència d'activitats lúdiques motrius tradicionals en el disseny d'activitats d'ensenyament-aprenentatge. Hi ha vàries raons per a no descuidar-lo.

Es passa per alt que el joc tradicional és un instrument idoni de sensibilització intercultural. No n'hi ha prou amb aplegar alumnat heterogeni, des del punt de vista ètnic i cultural, perquè es manifesti una dinàmica de respecte per la diversitat. És important la vivenciació de situacions que estimulin l'establiment de relacions interpersonals afectives. En aquest sentit, la pràctica de jocs tradicionals permet que malgrat l'alumnat parli llengües diferents, aparegui sempre un llenguatge comú, el llenguatge gestual i corporal.

La interpretació d'aquest llenguatge es dona en clau de joc, de manifestació lúdica, i per tant des d'un clima distès i amical, l'educador ha d'aprofitar el valor motivacional del joc per impulsar el desig i l'interès per conèixer la realitat cultural de l'altre, per procurar l'apropament de l'alumnat al marge de quina sigui la seva procedència.

Al mateix temps, les accions motrius que es reviu en el transcurs del joc, requereixen la posada en escena per part dels jugadors d'una sèrie d'actituds, que han de ser aconduïdes, per l'educador, en benefici de l'educació intercultural.

Les pràctiques lúdico-motrius tradicionals han de contribuir a accentuar el contacte, la comunicació, el diàleg i la convivència entre les persones que les realitzen. Amb aquest enfocament, el joc tradicional posa de manifest un dels seus papers fonamentals, aconseguir l'adaptació de l'individu a la societat.

Donar a conèixer jocs de la població escolar amb necessitats educatives específiques, pot ésser una bona manera d'interessar-se per la seva realitat cultural, d'establir de bones a primeres un pont afectiu que vertebrï les relacions. Això no vol dir, ni de bon tros, que es tracti d'aculturitzar una minoria cultural per integrar-la en una cultura majoritària i dominant, sinó afavorir, a través del joc, la

mútua coneixença per promoure actituds d'acostament i intercanvi, que vagin més enllà de la simple coexistència.

És necessari no escatimar esforços per aconseguir les condicions òptimes en les quals sigui possible establir un fructífer intercanvi cultural mutu. Caldrà generar canvis culturals que permetin resoldre els problemes del món actual. En cas contrari s'està abocat a sofrir un procés d'inadaptació, pel fet de no saber interactuar amb la realitat.

En el segle XXI s'haurà d'educar per aprendre a viure en un societat global. La mundialització però, s'haurà d'harmonitzar amb la capacitat, per part de la ciutadania, de valorar els aspectes diferencials de les comunitats locals en tots i cadascun dels seus camps. Al mateix temps però, l'increment dels fluxos de població diversa que s'integraran en la comunitat catalana en un futur immediat, com ja és un fet en molt països europeus, obligarà a valorar amb una mateixa intensitat les diferències en el sí de la pròpia comunitat, per evitar possibles fractures socials.

Durant el present curs escolar, el tema de la immigració ha estat en tot moment present, atorgant-li una importància mediàtica força constant. El dia a dia ha vingut acompanyat de notícies que fan que resulti innegable un debat i una profunda reflexió entorn a aquest fenomen i com aquest pot condicionar en un futur immediat l'evolució de la nostra societat.

La llei d'estrangeria; les cues d'immigrants per regular la seva situació; els tancaments a diverses parròquies; el descobriment de xarxes dedicades a la introducció clandestina; les lamentables morts d'aquells que creuen l'estret a la desesperada per arribar a un anhelada Europa; les desafortunades i xenòfobes frases del que ha estat president del Parlament de Catalunya, Heribert Barrera, i de la esposa del president de la Generalitat de Catalunya, Marta Ferrusola; els viatges als països de procedència per tornar amb els papers en regla; les manifestacions ciutadanes en favor dels "sense papers", representen un bon grapat d'exemples.

La realització de jocs tradicionals ha de contribuir, més enllà del seu temps i espai de joc, a la construcció d'una societat democràtica en la qual es valori positivament la diversitat cultural com a forma d'enriquiment.

La seva vivència ha de permetre experimentar, en pròpia pell, valors com l'empatia, la solidaritat, el respecte, la tolerància, l'acceptació, o l'intercanvi, perquè es puguin transferir aquests aprenentatges a altres escenaris de la realitat.

De la mateixa manera, el joc ha de posar en evidència manifestacions que signifiquin discriminació, recel, refús, prejudici, o indiferència, que són al cap i la fi, les fonts d'on beu l'etnocentrisme, el racisme i la xenofòbia.

En definitiva, aquest és l'esperit que guia aquest estudi sobre la recerca de jocs tradicionals a Catalunya i arreu del món. El repertori seleccionat serà una contribució, desitgem valuosa, per reforçar la utilització del joc com a recurs i font d'aprenentatge, per impulsar la recuperació del joc tradicional, per valorar el paper del joc com a transmissor cultural, i per finançar en els centres educatius relacions socials solidàries, respectuoses i tolerants amb la diferència.

1.2. Explicació del tema objecte del treball.

L'objecte del treball consisteix en proporcionar un recull de més d'un centenar de jocs motors tradicionals de Catalunya i d'arreu del món, mitjançant un procés de recerca de diverses fonts.

És evident que no hi massa dificultats per obtenir informació respecte els jocs practicats a Catalunya, a Espanya i a bona part dels països europeus. De major dificultat es presenta aconseguir-la de determinades zones geogràfiques del planeta, doncs només a través d'una acurada, profunda i permanent recerca es poden obtenir. És evident però que una recerca no es tradueix directament en resultats. És important establir amb claredat quines són les línies de recerca, sovint però, malgrat els esforços investigadors, malgrat els costos econòmics i despeses en temps, és poc el suc que se'n treu. És el risc que cal assumir en aquests casos. Encara que també s'ha de considerar que tant important és el producte com el procés per arribar a obtenir-lo. En aquest sentit, il·lusiona el continuum, amb l'esperança que la tasca processual aconduïxi a l'obtenció de materials. Trobar-ne o no, són figures d'un altre paner.

Què es pretén fer amb la informació obtinguda? Doncs quelcom molt senzill en aparença, si bé resulta d'una extraordinària meticulositat. Garbellar una quantitat considerable de jocs, perquè quedin en un primer sedàs només aquells que alhora compleixin a priori tres condicions:

- Que es circumscriuin a l'àmbit motor.
- Que siguin tradicionals.
- Que puguin aplicar-se en un context educatiu.

Pel que respecte el primer criteri, els jocs seleccionats han de pertànyer a l'esfera de la conducta motriu. Són vàlids tots aquells jocs que en un sincretisme lúdic, posen el seu accent en el component motor, malgrat es fongui en la corporeïtat, gest, acció i text. Es desestimen doncs tots aquells jocs en els quals l'acció motriu no hi és present, com és el cas, per exemple, dels jocs de taula i de tauler o d'aquells altres en els quals hi ha un predomini del llenguatge verbal (endevinalles, dites, embarbussaments), matemàtic (càlcul mental, lògica, probabilitats) o musical (cantarelles, fórmules rítmiques).

Si en canvi ha semblat oportú recollir una bona mostra dels procediments previs a l'inici del joc, ja sigui a través de fórmules electives o de sorteig, o bé de cançons eliminatòries.

Quan el segon criteri, en l'apartat dedicat al marc tèoric queda prou dilucidada aquesta qüestió, no entrant aquí en cap tipus de consideració.

I respecte al tercer punt, val a dir que tenint en consideració que la selecció ha de permetre que puguin ésser jugats fonamentalment per nens i joves (les edats dels quals estiguin compreses en qualsevol de les tres etapes educatives: infantil, primària i secundària), es desestimen tots aquells jocs que les seves pautes de comportament no s'ajusten a aquelles que des de l'educació s'han de promoure (jocs de beguda, de càstig corporal, de burla, ...)

Fins ara però, sembla que la tasca no pressuposa gaire complexitat si no fos perquè a més de cercar un bon ventall de jocs, es vol seguir per ordenar-los una sistemàtica en funció de la seqüència lògica, que permeti avançar en una progressió d'allò conegut cap al desconegut.

Una bona part de la mostra seleccionada parteix de la pròpia realitat de la tradicional cultura lúdica catalana, no obstant per ampliar el radi d'acció, s'estenen els dominis de la recerca a gairebé la totalitat dels Països Catalans, a excepció de la Catalunya Nord. D'aquesta manera jocs que potser no han estat ressenyats al Principat, es troben al País Valencià o a les Illes Balears.

És a partir d'aquest pòsit que es tracen línies de recerca per trobar aquestes mateixes manifestacions lúdiques en altres indrets de la península, tant de la resta de l'Estat espanyol com de Portugal, per resseguir després les seves petges pel continent europeu i la resta del món.

Es podria adduir que tal manera de procedir està imbuïda per una espècie de etnocentrisme lúdic, optant per situar a la cultura catalana en el epicentre de les manifestacions lúdiques de la humanitat. Res d'això per vàries raons.

La primera d'elles és que la recerca s'inicia investigant l'entorn lúdic més proper, com a realitat més pròxima, però aquesta visió particular, ha de complementar-se amb un estudi més ampli que permeti comparar els jocs de diferents cultures, procedint a l'inventari del seus jocs, perquè potser d'una anàlisi comparativa i interpretativa es podran extreure formulacions antropològiques que puguin ajudar a entendre el perquè i per a què l'home juga aquí i arreu, abans i ara.

En segon lloc, la selecció que conforma el repertori ha de servir per adonar-se que malgrat força jocs pertanyen i s'adeqüen al context sociocultural de la cultura tradicional catalana, no són ni de bon tros una exclusiva d'aquesta, i no es poden considerar com a una manifestació pròpia i singular del propi territori, perquè són presents gairebé en totes les cultures.

Aquí es planteja un altre interrogant, ¿poden qualificar-se com a jocs universals? Segons Parlebas (1999), responsable a França del "*Groupe nationale de recherche Jeux et pratiques ludiques*", és més apropiat anomenar-los jocs transculturals, pel fet que els jocs universals serien aquells jocs que són presents en totes les cultures de l'univers, i donat que això és pràcticament impossible, el fet que no es trobi ja en una de les societats humanes, invalida l'adjectiu. En aquest sentit emprà el terme de transcultural, sempre i quan es pugui afirmar que és present en força cultures. És el joc doncs el que travessa, traspassa, flueix, entre les manifestacions lúdiques de l'home. El joc es mostra invariable al pas del temps, és a dir, és practicat en diferents èpoques en un mateix lloc, i alhora en una determinada època històrica es reviu en indrets fins i tot força allunyats en l'espai, escampant-se la seva pràctica per gairebé els quatre punts cardinals.

Aquest fenomen no deixa de presentar-se com quelcom sorprenent i encisador. El fet que un bon grapat de jocs es trobin en països tan diversos i fins i tot força allunyats uns dels altres, provoca diferents interrogants, que potser no siguin massa fàcils d'esbrinar. ¿Es podria opinar que aquesta reiterada repetició d'un mateix joc en diferents espais geogràfics, vindria condicionada pel fet que, al llarg de la història de la humanitat, les diferents civilitzacions han estat permeables a una determinada transmissió d'activitats lúdiques? És evident que en molts casos així ha succeït. ¿Seria aleshores possible arribar a conèixer quins circuits i vies de comunicació ha seguit un determinat joc, fins que, des del seu origen, ha arribat a fer-se present en els cinc continents? ¿Es podrien cartografiar els itineraris que en diferents èpoques han seguit els jocs? ¿Hi ha manera de conèixer els corrents migratoris de les pràctiques lúdiques? ¿És possible datar-los amb precisió?

¿Com s'explica però, que civilitzacions que se sap amb seguretat que no han mantingut el més mínim contacte i intercanvi, figurin en el seu particular registre lúdic, unes mateixes manifestacions? ¿És raonable pensar que hi ha un ampli ventall de manifestacions espontànies, promogudes per la interacció de l'home amb el medi que l'envolta; impulsades tot cercant satisfer les seves necessitats biològiques bàsiques; estimulades pel seu desig de relacionar-se amb els altres; suscidades pel afany de conèixer-se a un mateix; que es repeteixen en diferents indrets, no pel fet de la transmissió de pràctiques lúdiques, si no perquè aquestes sorgeixen de la necessitat de l'home d'adequar-se al medi natural i social? ¿Difusió i/o manifestació espontània? Heus ací el dilema. El debat està servit.

Un tercer aspecte a tenir present és que el repertori es configura, a partir de la investigació i de la recerca, en una eina educativa per a ésser aplicada dins del marc territorial de Catalunya. Per tant és bo que els nens i joves que han heretat bona part del folklore lúdic català, aprenguin a través de la pràctica lúdica, que un determinat joc, mantenint inalterable la seva lògica interna que regula les xarxes d'interaccions motrius, pot ésser jugat en variats contextos. Dit d'altra manera, la carta d'identitat del joc no canvia, malgrat la lògica externa es modifiqui. És

aleshores quan s'entendrà que es pot jugar amb altres materials, en espais i situacions diferents, sense metamorfosejar la seva essència, i es descobrirà alhora que el joc es coneix amb el mateix nom, amb denominacions semblants, o bé que s'anomena de manera mol diferent.

I els nens i joves que provenen d'altres cultures, ja siguin properes o més allunyades, trobaran en el joc, un pont i un nexa, el qual ha d'esdevenir, a través de la pràctica educativa, hi aquí rau la competència docent en matèria d'interculturalitat, en una unió i estret vincle, que possibiliti l'adequació, integració, i cohesió social.

Aquest compendi de jocs a més es complementa amb d'altres que han estat localitzats en països concrets. Això no vol dir que es pugui afirmar amb seguretat que són originaris d'aquest país, és difícil suposar que es tracta d'un joc autòcton. Si en canvi es pot garantir que no es tracta del joc nacional, conegut i practicat per a tothom, és senzillament un joc, recollit a través de la recerca d'informació i que pot considerar-se un afegit a aquesta carta geogràfica del joc a nivell mundial, però potser manquen elements per precisar-ne la seva implantació i establir amb més o menys rigor la seva crònica històrica.

Si els altres han estat qualificats amb el nom de jocs transculturals, potser els jocs que fonamentalment es donen en el interior d'una determinada cultura, fora adient aixoplugar-los sota el paraigües de jocs intraculturals.

Aquesta tipologia de jocs ha de servir per donar a conèixer nous jocs, que probablement seran desconeguts pels nens i joves nascuts a Catalunya, però que potser en canvi puguin ésser coneguts per alumnat d'altres procedències. Perquè no només els d'aquí tenen elements per mostrar, no solament tenen manifestacions lúdiques comunes uns i els altres, sinó que també l'altre disposa d'un bagul de jocs que són novetat per als d'aquí. Les seves aportacions mostren una porta oberta que permet apropar-se a conèixer el seu particular patrimoni, en aquest cas el lúdic.

És per això que ha semblat d'interès, abans d'encetar la recerca, saber quina és la procedència dels infants i jovent estrangers que estan matriculats en el sistema educatiu de Catalunya, perquè proporciona pistes prou significatives sobre quins països seria convenient, a ésser possible, recopilar jocs, per tal d'incorporar-los al recull que ha de permetre la seva posterior aplicació educativa a les aules.

1.2.1. *L'alumnat estranger.*

En l'article "*L'Escolarització d'alumnat estranger*" elaborat pel propi Departament d'Ensenyament de Catalunya¹ s'assenyala : "*L'arribada d'alumnes*

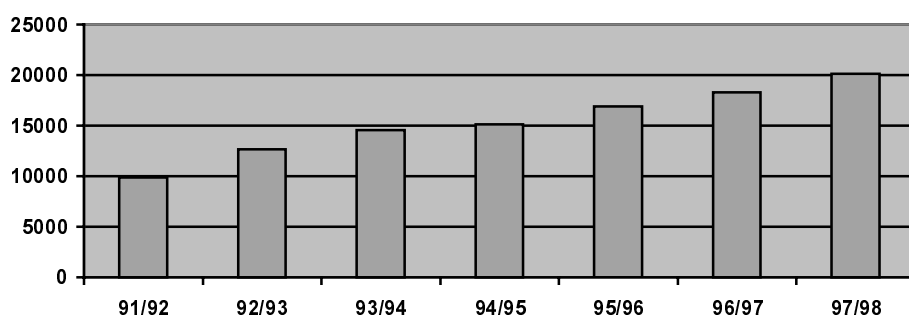
¹ Veure: Departament d'Ensenyament (1999) "L'escolarització d'alumnat estranger" a *BIEC. Butlletí informatiu de l'Ensenyament a Catalunya*, nº 18, gener, pp.11-13.

estrangers a les escoles i instituts catalans segueix un creixement sostingut i lineal durant el darrer decenni. L'any passat, els alumnes estrangers matriculats, tant al sector públic com al sector privat, sumaven 20.136 persones, i això significa 1.823 alumnes més que durant el curs anterior 96-97. L'increment, per tant, va ser del 9'9 per cent, una xifra similar a la dels dos anys anteriors.

Per altra banda, l'alumnat estranger representa l'1'9 per cent del total d'alumnes escolaritzats a Catalunya, que va ser de 1.050.900 persones durant el curs 1997/98."

El proper gràfic orienta sobre l'evolució d'aquesta matrícula.

La mateixa font indica que: "el nombre més gran d'alumnat estranger és d'origen africà, sobretot del nord d'Àfrica, de la ribera mediterrània i els països del Magrib. Aquesta població suposa quasi el 40 % del total d'escolars immigrants que arriben a Catalunya. Segueixen els procedents de Sudamèrica, que sumen un 20% i els del centre i l'oest d'Europa, que són un 18 % sobre el total d'alumnat estranger escolaritzat".

Les dades dels dos darrers cursos² confirmen aquest augment de l'alumnat estranger. En el curs 1999-00 dels 953.055 alumnes matriculats un 2% eren de procedència estrangera, és a dir, un total de 19.156 persones. Pel que fa a les dades provisionals del present curs escolar 2000-01, el total de matriculats és de 933.924 alumnes, dels quals 23.631 són estrangers, amb la qual cosa s'eleva a un 2'5% del total. Per tant és constata un augment progressiu de l'arribada d'alumnat estranger.

Si l'estudi es limita als ensenyaments d'infantil, primària i secundària, les xifres per al curs 1999-00 són les següents:

	EINF	EPRI	ESO	Total

² S'agraeix la informació que ha estat facilitada per M.Barba, Cap de la Secció de Documentació i Informació del Departament d'Ensenyament.

Sector Públic	Total alumnat	98.914	202.020	147.950	448.884
	T. alumnat estranger	2.334	7.089	5.458	14.881
Sector Privat	Total alumnat	65.902	145.437	118.517	329.856
	T. alumnat estranger	580	961	901	2.442
Total	Total alumnat	164.816	347.457	266.467	778.740
Total	Total alumnat estranger	2.914	8.050	6.359	17.323

En tants per cent s'obtenen aquestes dades:

	EINF	EPRI	ESO	Total
Sector Públic Alumnat estranger	2'36	3'51	3'69	3'31
Sector Privat Alumnat estranger	0'88	0'66	0'76	0'74
Total alumnat estranger	1'76	2'31	2'38	2'22

Quan a xifres provisionals del curs 2000-01 s'han obtingut les següents:

	EINF	EPRI	ESO	Total	
Sector Públic	Total alumnat	101.038	202.505	142.789	446.332
	T. alumnat estranger	3.020	8.518	7.035	18.573
Sector Privat	Total alumnat	61.930	143.571	114.926	320.427
	T. alumnat estranger	578	1.028	1.163	2.769
Total	Total alumnat	162.968	346.076	257.715	766.759
Total	Total alumnat estranger	3.598	9.546	8.198	21.342

Les quals en tants per cent representen:

	EINF	EPRI	ESO	Total
Sector Públic Alumnat estranger	2'99	4'20	4'92	4'16
Sector Privat Alumnat estranger	0'93	0'71	1'01	0'86
Total alumnat estranger	2'20	2'76	3'18	2'78

¿Quins són però els països dels quals prové l'alumnat, en cadascun dels ensenyaments d'infantil, primària i secundària, diferenciant-los alhora entre sector públic i privat? A continuació es detallen, per ambdós darrers cursos, els noms dels deu primers països en els quals han nascut un major nombre d'alumnat:

EDUCACIÓ INFANTIL. CURS 1999-00					
SECTOR PÚBLIC			SECTOR PRIVAT		
Nº	PAIS	TOTAL	Nº	PAIS	TOTAL
1è	MARROC	1.191	1è	MARROC	108
2n	GÀMBIA	227	2n	ITÀLIA	45
3è	COLÒMBIA	63	3è	FILIPINES	36
4t	FRANÇA	51	4t	JAPÓ	33
5è	ALEMANYA	46	5è	COLÒMBIA	28
6è	EQUADOR	44	6è	FRANÇA	24
7è	ARGENTINA	39	7è	EEUU	22
8è	XINA	37	8è	PERÚ	18
9è	REP. DOMINICANA	35	9è	ALEMANYA	16
9è	PERÚ	35	10è	ÍNDIA	15
10è	BRASIL	34			

EDUCACIÓ PRIMÀRIA. CURS 1999-00					
SECTOR PÚBLIC			SECTOR PRIVAT		
Nº	PAIS	TOTAL	Nº	PAIS	TOTAL
1è	MARROC	3.543	1è	MARROC	247
2n	REP. DOMINICANA	311	2n	PERÚ	62
3è	GÀMBIA	242	3è	FILIPINES	50
4t	PERÚ	241	4t	COLÒMBIA	49
5è	ALEMANYA	172	5è	RÚSSIA	32
6è	COLÒMBIA	163	6è	FRANÇA	28
7è	ARGENTINA	161	6è	ITÀLIA	28
8è	XINA	142	7è	REP. DOMINICANA	27
9è	EQUADOR	141	8è	VENEÇUELA	26
10è	FRANÇA	125	9è	XINA	25
			10è	EEUU	22

EDUCACIÓ SECUNDÀRIA. CURS 1999-00					
SECTOR PÚBLIC			SECTOR PRIVAT		
Nº	PAIS	TOTAL	Nº	PAIS	TOTAL
1è	MARROC	2.870	1è	MARROC	193
2n	REP. DOMINICANA	293	2n	PERÚ	80
3è	PERÚ	270	3è	FILIPINES	46
4t	ARGENTINA	196	4t	XINA	41
5è	XINA	182	5è	RÚSSIA	40
6è	COLÒMBIA	126	6è	ANDORRA	35
7è	ALEMANYA	98	7è	COLÒMBIA	33
8è	PORTUGAL	91	8è	ALEMANYA	32

9è	BRASIL	87	9è	FRANÇA	30
10è	EQUADOR	85	10è	ARGENTINA	28

Pel que fa a dades provisionals del present curs escolar:

EDUCACIÓ INFANTIL. CURS 2000-01					
SECTOR PÚBLIC			SECTOR PRIVAT		
Nº	PAIS	TOTAL	Nº	PAIS	TOTAL
1è	MARROC	1.321	1è	MARROC	191
2n	GÀMBIA	237	2n	COLÒMBIA	34
3è	EQUADOR	187	2n	FILIPINES	34
4t	COLÒMBIA	161	3è	GÀMBIA	31
5è	ARGENTINA	72	4t	EQUADOR	26
6è	FRANÇA	70	5è	FRANÇA	18
7è	ALEMANYA	63	6è	EEUU	16
8è	XINA	54	6è	XINA	16
9è	XILE	48	7è	REGNE UNIT	14
10è	BRASIL	41	8è	ÍNDIA	11
10è	REGNE UNIT	41	8è	XILE	11
			9è	BRASIL	10
			9è	PERÚ	10
			9è	ANDORRA	10
			10è	VENEÇUELA	9

EDUCACIÓ PRIMÀRIA. CURS 2000-01					
SECTOR PÚBLIC			SECTOR PRIVAT		
Nº	PAIS	TOTAL	Nº	PAIS	TOTAL
1è	MARROC	3.879	1è	MARROC	305
2n	EQUADOR	388	2n	COLÒMBIA	77
3è	COLÒMBIA	381	3è	PERÚ	66
4t	REP. DOMINICANA	346	4t	FILIPINES	55
5è	GÀMBIA	331	5è	EQUADOR	43
6è	PERÚ	287	6è	XINA	34
7è	XINA	192	7è	REP. DOMINICANA	29
8è	ARGENTINA	190	8è	VENEÇUELA	26
9è	ALEMANYA	175	9è	ITÀLIA	22
10è	FRANÇA	142	10è	BRASIL	20
			10è	PAÏSOS BAIXOS	20

EDUCACIÓ SECUNDÀRIA. CURS 2000-01					
SECTOR PÚBLIC			SECTOR PRIVAT		
Nº	PAIS	TOTAL	Nº	PAIS	TOTAL
1è	MARROC	3.439	1è	MARROC	262
2n	REP. DOMINICANA	415	2n	PERÚ	110
3è	PERÚ	312	3è	FILIPINES	53
4t	COLÒMBIA	294	4t	COLÒMBIA	50
5è	EQUADOR	285	5è	EQUADOR	45
6è	XINA	232	5è	XINA	45
7è	ARGENTINA	214	6è	REP. DOMINICANA	39
8è	ALEMANYA	110	7è	RÚSSIA	37
9è	BRASIL	101	8è	ANDORRA	35
10è	PAKISTAN	97	9è	FRANÇA	34
			9è	ITÀLIA	34
			10è	REGNE UNIT	32

Amb motiu de les grans diferències existents entre el sector públic i privat, reflectides en els anteriors quadres, s'estima convenient aportar una relació dels primers vint-i-cinc països dels quals provenen el major nombre d'alumnat, indistintament del sector i ensenyament en el qual estigui matriculat.

PAÏSOS D'ORIGEN DE L'ALUMNAT ESTRANGER					
CURS 1999-00			CURS 2000-01 (Dades provisionals)		
Nº	País	TOTAL	Nº	País	TOTAL
1è	MARROC	8.152	1è	MARROC	9397
2n	PERÚ	706	2n	COLÒMBIA	996
3è	REP. DOMINICANA	697	3è	EQUADOR	974
4t	GÀMBIA	524	4t	REP. DOMINICANA	872
5è	COLÒMBIA	462	5è	PERÚ	827
6è	ARGENTINA	452	6è	GÀMBIA	683
7è	XINA	440	7è	XINA	573
8è	ALEMANYA	385	8è	ARGENTINA	529
9è	FRANÇA	335	9è	ALEMANYA	400
10è	EQUADOR	308	10è	FRANÇA	376
11è	BRASIL	265	11è	BRASIL	307
12è	PORTUGAL	246	12è	XILE	295
13è	ITÀLIA	238	13è	PAKISTAN	281
14è	FILIPINES	236	14è	REGNE UNIT	275
15è	REGNE UNIT	230	15è	FILIPINES	254
16è	XILE	208	16è	PORTUGAL	247
17è	PAKISTAN	206	17è	ITÀLIA	239

18è	RÚSSIA	176	18è	RÚSSIA	234
19è	VENEÇUELA	165	19è	CUBA	207
20è	CUBA	153	20è	VENEÇUELA	197
21è	ANDORRA	148	21è	PAÏSOS BAIXOS	167
22è	PAÏSOS BAIXOS	146	22è	URUGUAI	144
23è	EEUU	144	23è	BOLÍVIA	143
24è	ÍNDIA	117	24è	MÈXIC	141
25è	MÈXIC	115	25è	ANDORRA	140

Per concloure aquesta anàlisi quantitativa, comentar que pel que fa al curs 1999-00, amb un total de 17.323 alumnes estrangers, la relació conté un total de 14.919 alumnes, que equival al 86'12% del total, destacant que els deu primers països de la classificació aglutinen el 71'82% de la totalitat, és a dir, gairebé $\frac{3}{4}$ parts de l'alumnat estranger pertany en origen a aquests països.

Segons les dades provisionals obtingudes per al curs 2000-01, dels 21.442 alumnes estrangers matriculats, també la relació dels vint-i-cinc països representa el 88'13% del total, xifra força similar al curs anterior, de la mateixa manera que, entre els deu primers, sumen el 72'83% d'aquest total, que representa igualment gairebé les $\frac{3}{4}$ parts. S'ha de destacar que provenien del Marroc el 47% de l'alumnat estranger del curs 1999-00 i el 43'82% del present curs escolar, essent numèricament amb molta diferència el país d'origen del qual hi ha més alumnat estranger matriculat.

Es fa palès que les xifres poden variar força d'un any per un altre, en tots els casos aquestes augmenten, algunes espectacularment com és el cas de Colòmbia o Equador, el primer ha duplicat el nombre i el segon l'ha triplicat.

Al marge dels països suara esmentats en els quadres anteriors o en la llista de vint-i-cinc països, s'inclou una relació per ordre alfabètic de la totalitat dels cent trenta vuit països dels quals hi ha alumnat estranger matriculat, pel fet que pot orientar força sobre quins països fora bo tenir un major nombre de jocs:

Àustria
Afganistan
Albània
Alemanya
Algèria
Andorra
Angola
Aràbia Saudita
Argentina
Armènia
Austràlia

Azerbaidjan
Bangla Desh
Bèlgica
Belize
Bielorússia
Bolívia
Bòsnia i Hercegovina
Botswana
Brasil
Bulgària
Burkina Faso
Camerun
Canadà
Cap Verd
Colòmbia
Comores
Congo
Costa d'Ivori
Costa Rica
Croàcia
Cuba
Dinamarca
Dominica
Egipte
Equador
Eslovàquia
Eslovènia
Estats Federats de Micronesia (EEUU)
Estats Units d'Amèrica
Estònia
Filipines
Finlàndia
França
Gabon
Gàmbia
Geòrgia
Ghana
Grècia
Grenada
Guatemala
Guinea
Guinea Bissau
Guinea Equatorial
Guyana
Hondures
Hongria
Índia

Indonèsia
Iran
Iraq
Irlanda
Islàndia
Israel
Itàlia
Iugoslàvia
Japó
Jordània
Kenya
Kirguizistan
Kiribati
Letònia
Líban
Líbia
Lituània
Luxemburg
Macedònia
Madagascar
Malàisia
Malawi
Mali
Malta
Marroc
Maurici
Mauritània
Mèxic
Moçambic
Moldàvia
Namíbia
Nepal
Nicaragua
Nigèria
Noruega
Nova Zelanda
Països Baixos
Pakistan
Panamà
Papua-Nova Guinea
Paraguai
Perú
Polònia
Portugal
Regne Unit
Rep. Democràtica Pop. de Corea
República Centrafricana

República de Corea
República de Sud-Àfrica
República Democràtica del Congo
República Dominicana
República Txeca
Romania
Rússia
Salvador, El
Sao Tomé i Príncipe
Senegal
Sierra Leone
Síria
Sudan
Suècia
Suïssa
Surinam
Tailàndia
Taiwan
Trinitat i Tobago
Tunísia
Turquia
Txad
Ucraïna
Uganda
Unió dels Emirats Àrabs
Uruguai
Veneçuela
Vietnam
Xile
Xina
Xipre
Zàmbia

Així doncs, conèixer de quins països prové l'alumnat pot contribuir a la recerca d'informació, malgrat és evident que aquesta no es limita a aquests únics països sinó que està oberta a la totalitat de països que configuren l'actual mapa geo-polític mundial.

Per establir aquest recull, a més dels diversos criteris mencionats en aquest punt de la memòria, a l'apartat referit a les qüestions metodològiques se n'especifiquen d'altres amb més detall.

A continuació es descriuen els objectius que es persegueixen, els quals són succeïts d'un breu marc teòric per situar conceptualment l'objecte d'aquesta recerca.

1.3. Objectius.

Els objectius que es pretenen assolir amb la realització d'aquest estudi són els següents:

1. Aprofundir en l'estudi del joc tradicional com a transmissor de les manifestacions socio-culturals dels pobles.
2. Recercar fonts d'informació de diferent tipologia (bàsicament escrites) per conèixer manifestacions lúdiques d'arreu del món.
3. Escollir jocs del folklore i la tradició catalana per a l'educació infantil, primària, i secundària.
4. Recopilar una àmplia selecció, elaborant un recull exhaustiu, de jocs tradicionals d'arreu del món.
5. Dissenyar una base de dades com a eina operatòria per al seu tractament contextualitzat.
6. Facilitar un recull de jocs al professorat perquè pugui emprar el joc tradicional com a eina afavoridora de la integració escolar i social de l'alumnat, posant èmfasi en l'atenció a la població escolar amb necessitats educatives específiques.

1.4. Marc teòric.

El present treball d'investigació, malgrat consisteix en la recerca de jocs motors tradicionals a través de diverses fonts d'informació, per a la seva possible aplicació en els àmbits de l'educació formal i no formal, sobretot en matèria d'educació intercultural, revisa de manera sintètica diversos aspectes teòrics, que han d'aportar elements de reflexió entorn el joc tradicional en general i, en particular, respecte al seu valor com a vehicle de transmissió i recreació de manifestacions culturals d'una determinada societat.

1.4.1.- El joc com a transmissor cultural.

“Aproximar-se al joc tradicional és apropar-se al folklore, a la ciència i a les tradicions, costums, usos, creences i llegendes d'una regió.

Resulta difícil dissociar el joc tradicional del comportament humà, l'estudi del joc folclòric, de l'etnografia o etologia".³

A l'hora de definir i classificar els jocs sota el paraigües de "jocs populars i tradicionals", es pretén destacar, entre els diferents aspectes que integren l'activitat lúdica, una dimensió fonamental del joc, el seu paper de transmissor cultural, perquè com assenyala Parlebas, "*els jocs són les creacions d'una cultura i el fruit d'una història*".⁴

Explorar els diferents paisatges lúdics i la diversitat d'accions lúdiques en el temps, ha de permetre fixar el registre lúdic de la humanitat, el qual hauria de passar a constituir un preuat i valuós patrimoni cultural.

Mentre però, ningú dubta, d'entendre les produccions arquitectòniques, literàries o artístiques, com a elements integrants d'aquest patrimoni cultural, ¿les manifestacions i produccions lúdiques, són interpretades en un mateix sentit?

Doncs bé, potser fora convenient prendre consciència que en un hipotètic "museu del joc" no només s'hi exposarien objectes (materials i joguines que poden acompanyar o no a les accions lúdiques), sinó que hauria de recollir sobretot, la pròpia acció motriu que possibilita el joc. Com indica Parlebas, "*el joc tradicional i popular és, en certa manera, una cultura immersa en actes, una cultura que reviu els gests del cos*".⁵ Es bo que qualsevol iniciativa de recollida de jocs tingui present i no descuidi aquesta "dimensió activa" del joc.

Es tracta per tant, d'un patrimoni que cada infant pot revivre en la intimitat de les seves accions corporals, de la seva gestualitat, de les seves sensacions kinestèsiques i de les seves relacions motrius amb els companys de joc.

Així, el nostre segle ha heretat la quasi totalitat de jocs antics, transmesos més per l'exemple vivenciat que per l'escrit. Jocs que si bé en alguns moments semblava que desapareixerien, tornaven poc després a cobrar importància, jocs que sens dubte han estat i són una clara mostra de les particularitats d'un poble, una regió, un país, una cultura, i en definitiva, del pas de les diferents civilitzacions pel planeta des què l'home hi aparegué.

Transmetre els jocs és una forma de mantenir contacte amb els infants separats pel temps (història) i per l'espai (geografia). Permeten revivre, a les portes del segle XXI, tant la història antiga, com la vida contemporània, donat que

---

³ LAVEGA, P; Citat a TRIGO, E; "El juego tradicional en el currículum de educación física" a *Revista Aula*. Graó. Barcelona, nº 44, pg.5

⁴ PARLEBAS, P. (1989) "Le jeu traditionnel: nécessité et liberté" a M.E.N.J.S. (1989) *Les jeux du patrimoine, tradition et culture*. París. M.E.N.J.S., pg.4.

⁵ PARLEBAS, P. (1989) Op.Cit, pg.4.

aquestes produccions lúdiques constitueixen, segons Carranza, *“una viva il·lustració de les maneres d’una època i de certs valors d’una comunitat”*.⁶

Els jocs tradicionals es poden trobar en totes les parts del món, i es repeteixen fins i tot en els llocs més allunyats, malgrat presentin, és clar, característiques específiques de cada lloc i de cada cultura. Aquestes particularitats de l’entorn del joc i del moment temporal en el qual són jugats, permeten entendre i apropar-se als elements culturals propis d’una època determinada.

Així doncs, a partir de la recerca del repertori lúdic i de refrescar-ne la seva memòria, serà possible endinsar-se en el coneixement de la història, la geografia, els costums i el folklore, les mentalitats i actituds, la llengua, etc.. i la sorpresa vindrà donada al constatar com cultures força distants en l’espai i en el temps, tenen o han tingut activitats lúdiques pràcticament idèntiques, i que força jocs practicats encara avui, han estat fa segles jugats amb passió per reis i senyors, per l’aristocràcia i pel poble, de la mateixa manera que havien estat emprats també per mags, sacerdots, bruixots, i xamans, amb finalitats religioses, rituals o endevinatòries, és a dir, amb un caràcter sagrat.

Sembla doncs, que no es pot negar que el joc és una manifestació cultural de primera magnitud. Huizinga però, va anar més enllà al plantejar que la cultura humana brolla del joc i a través d’ell es desenvolupa: *“la cultura sorgeix en forma de joc, la cultura, al principi, es juga...la cultura, en les seves fases primàries, té quelcom de lúdica, és a dir, que es desenvolupa en les formes i amb l’ànim d’un joc (...) A mesura que una cultura es desenvolupa, aquesta relació entre joc i no joc, que suposem primordial, no roman invariable. D’una manera general l’element lúdic va lliscant-se de mica en mica cap al fons”.... A mesura que es va complicant el material de la cultura i es fa més sobrecarregat i complex, a mesura que la tècnica adquisitiva i de la vida social, tant individual com col·lectiva, s’organitza de manera més ferma, creix, sobre el sòl primari de la cultura i, poc a poc, una capa d’idees, sistemes, conceptes, doctrines i normes, coneixements i costums, que sembla haver perdut tot contacte amb el joc. La cultura es va fent cada vegada més seria, relegant el joc a un paper secundari.”*⁷

1.4.2.- Definició de cultura.⁸

---

⁶ CARRANZA, M. (1996) *La Educación física en el segundo ciclo de primaria. Guía para el profesorado*. Barcelona. Paidotribo, pg.158.

⁷ HUIZINGA, J; (1994) *Homo Ludens*. Madrid. Alianza-Emecé, pp. 8, 64, 65, i 95.

⁸ Veure: RODRIGO ALSINA, M; (1998) “ La comunicació intercultural” a *Suplement de Perspectiva escolar*. Barcelona. Rosa Sensat, n^o4.

“En el transcurs d’una investigació sobre el llenguatge d’una població aborigen, Margaret Mead va tractar d’aprendre aquest llenguatge a través d’un procediment denonatiu. Assenyalava un objecte i demanava que li pronunciessin el nom; després un altre objecte, i així successivament; però en tots els casos va rebre la mateixa resposta: “Chemombo”. Tot era “Chemombo”. Va pensar per si mateixa: Déu meu, quin llenguatge més avorrit!. Tot ho designen amb la mateixa paraula! Finalment després d’un temps, va esbrinar el significat de la paraula “Chemombo”, que significava... assenyalar amb el dit”.⁹

En primer lloc, potser sigui d'utilitat explicitar què s'entén per cultura, considerant que l'ésser humà és bàsicament cultural i que la cultura és una construcció de l'ésser humà.

Segons Geertz, *“la cultura denota un esquema històricament transmès de significacions representades en símbols, un sistema de concepcions heretades i expressades en formes simbòliques per mitjà de les quals els homes comuniquen, perpetuen i desenvolupen el seu coneixement i les seves actituds envers la vida”*.¹⁰

Totes les persones al llarg del seu procés de socialització, en el qual el paper que juga l'escola és essencial, per integrar-se en d'una determinada comunitat, interioritzen diferents maneres de pensar, sentir, d'actuar. És a partir d'aquesta interiorització que entendran el món de la seva comunitat. Al mateix temps però, la persona es converteix en un element constitutiu d'aquesta cultura i ajudarà a la seva transmissió, conservació i transformació. Això és així perquè una cultura és sempre dinàmica i canviant.

Per aquest fet, algunes de les manifestacions d'una determinada cultura es conserven, mentre que altres es canvien, o bé senzillament desapareixen.

Un altre aspecte important a tenir en compte, és el fet que la cultura existeix i es manté per la interacció comunicativa entre les persones. D'aquesta afirmació es desprén que la cultura no és inamovible i ahistòrica. Malgrat pugui semblar contradictori, la cultura es construeix per la interacció de les persones, però al mateix temps no està mai definitivament construïda, sinó que es troba en constant procés de construcció.

És evident també, que no hi ha cultures pitjors ni millors, que no es pot defensar una jerarquia entre les cultures, sinó que totes elles són igualment dignes i mereixedores de respecte, tant les cultures minoritàries com les dominants. Només cal prendre consciència de la gran quantitat de manifestacions culturals que es consideren com a pròpies, però que van tenir l'origen en comunitats que

---

⁹ FOERSTER, Heinz von. Citat a RODRIGO ALSINA, M; (1998) Op. Cit. pg.5

¹⁰ GEERTZ, C; (1987) *La interpretación de las culturas*. Barcelona, Gedisa, pg.88.

ara es consideren com a cultures diferents, per aprendre que la realitat cultural és, sobretot, pluricultural.

A més, cal apostar per una relació respectuosa entre les cultures, que es fonamenti en la interculturalitat. No n'hi ha prou però en comunicar-se d'igual a igual amb d'altres cultures, sinó també abandonar posicions etnocentristes i fer l'esforç de repensar la pròpia cultura. S'han de combatre aquells valors que es basen en la denigració de la cultura aliena per exaltar la pròpia. S'ha de ser capaç de crear una relació d'empatia, és a dir, sentir allò que una altra persona experimenta, per a comprendre-la millor. S'ha de lluitar contra la tendència de posar l'accent en la diferència i oblidar allò que és comú. L'equilibri, per contradictori que pugui semblar, estaria en afirmar que tots som iguals i alhora tots som diferents.

Com assenyala Rodrigo Alsina, *“la comunicació intercultural es troba en el delicat equilibri entre allò universal i allò particular, entre allò comú i allò diferent. De fet, la comunicació intercultural fa que s'hagi d'aprendre a conviure amb la paradoxa que tots som iguals i alhora tots diferents”*.¹¹

1.4.3.- *Joc tradicional, popular i autòcton.*

Fins no fa massa anys i encara ara, s'estableix una diferenciació semàntica entre joc tradicional, joc popular i autòcton.

Hi ha qui considera que els jocs tradicionals són aquells jocs dels nostres avantpassats que foren jugats pels adults que pertanyien a les classes benestants, mentre que els jocs populars foren els practicats pel poble. També hi ha qui estableix un paral·lelisme entre popular i gran massa de practicants.

Una altra confusió terminològica és la de voler diferenciar entre joc tradicional i joc autòcton, entenent com a joc autòcton, tot aquell joc que és originari d'una regió, país o zona determinada, i com a tradicional aquell que pot haver arribat des d'una altra zona, abans d'integrar-se en una determinada cultura.

És possible però qualificar un joc d'autòcton? Lavega precisa: *“Sembla lògic afirmar que al no saber quin és l'origen d'aquests jocs, no podem utilitzar amb rigor els termes autòcton, nadiu, oriünd o vernacle, que essent sinònims signifiquen atribuir a una zona o cultura l'origen d'un determinat joc. Com a molt es pot afirmar que algunes de les seves consideracions reglamentàries, les expressions que s'utilitzen per anomenar a un joc (pilota-presonera, cementiri, jugar a matar, brile, balón-tiro...) són familiars d'una localitat o altra.”*¹²

---

¹¹ RODRIGO ALSINA, M; (1998) Op. Cit. pg. 10.

¹² LAVEGA, P; (2000) *Juegos y deportes populares y tradicionales*. Barcelona. INDE, pp. 30-31.

Potser presti a menys confusió parlar de joc tradicional en un sentit ampli, definint-lo com aquell tipus de joc que s'ha anat transmetent de generació en generació, quasi sempre de forma oral. De pares a fills, i de fills a nets; de nens grans a nens més petits.

Tal com assenyala Trigo, *“de petits els juguem, vivim i aprenem, i de grans els tornem a reviure al ensenyar-los a la nova generació. Per això diem que el joc no té edat. I el joc tradicional, més que cap altre. Els adults tornen a sentir-se nens quan rememoren jugant jocs de la seva infància i tornen a gaudir i riure amb els mateixos jocs que quan eren petits.”*¹³

Dins d'aquest repertori lúdic, que a més de transferir-se oralment ja es recopila per escrit, fins i tot avui dia en diversitat de pàgines a Internet, es troba segons Trigo, l'existència d'abundants jocs que perviuen pràcticament en totes les cultures i en totes les èpoques; d'altres que apareixen temporalment en una o varies cultures, i jocs que són específics d'una determinada època o d'una determinada cultura.

1.4.4.- *Joc tradicional i educació.*

Es dona per suposat que no és necessari insistir més en la defensa del joc i de la seva inclusió com a recurs educatiu i font d'aprenentatge, doncs no es voldria caure tampoc en fer una apologia entorn el joc. De manera força sintètica, es considera que a través de la pràctica de jocs tradicionals es poden assolir entre d'altres els següents objectius educatius:

- Descobrir el plaer de jugar. Fruir del joc pel joc mateix.
- Estimular la conducta lúdica de les persones.
- Aprofundir en el desenvolupament de l'autonomia, creativitat, responsabilitat i llibertat, tant individual com de grup.
- Possibilitar el desenvolupament de les capacitats d'investigació entorn el descobriment del patrimoni lúdic.
- Mostrar-se sensible versus el joc tradicional a partir de la seva pràctica.
- Donar eines per a què es conegui millor la cultura pròpia i d'altres cultures diferents, amb la finalitat de valorar-ne la diversitat i l'enriquiment cultural que això suposa per a l'espècie humana.
- Contribuir a la interrelació entre persones de diferent edat, gènere i condició.

---

¹³ TRIGO, E; (1995) Op. Cit. pg.6

- Afavorir la millora qualitativa de l'ús dels temps de lleure i oci.
- Incentivar l'autoestima cap a les manifestacions culturals pròpies i el respecte, comprensió i acceptació cap a les dels altres.

Per totes aquestes múltiples possibilitats que ofereix el joc tradicional, cal que l'educació, tant la formal com la no formal, desenvolupi estratègies educatives que permetin una presència més real en les múltiples i variades situacions d'ensenyament-aprenentatge, apostant amb fermesa per a la seva inclusió en l'educació no només d'infants, adolescents i joves, sinó de tota la ciutadania.

Per a què, com assenyala Trigo, *“els ciutadans del segle XXI no oblidin la seva història lúdica, no oblidin els seus moments de joc, i així, recolzant-se en la seva cultura, puguin obrir-se als altres i a allò desconegut, sense por, sense desconfiança, acceptant els riscos, tolerant les altres cultures i no volent imposar la nostra; simplement, compartint. És la gran esperança de futur i al mateix temps la gran responsabilitat que alguns semblen haver oblidat.”*¹⁴

El paper del professorat no és altre que el de motivar i estimular a l'alumnat per a què s'impliqui, en primer lloc, en el procés cultural de recopilació i investigació del repertori lúdic propi i aliè, i en segon terme, els posi en pràctica en el context educatiu, perquè al cap i a la fi, es tracta d'un patrimoni universal.

Convé però tenir present que en algunes ocasions s'hauran d'adaptar determinats jocs tradicionals a les realitats educatives i a les característiques del educands. Potser caldrà engenyar-se-les per transformar aquell joc sexista, violent o eliminadori, en un joc coeducatiu, pacifista o participatiu, de la mateixa manera que sovint, per exemple, serà necessari adaptar els materials de joc als existents en un determinat context.

La tasca del professorat és doncs, la de *“ buscar la educabilitat a través també del joc tradicional”*.¹⁵

---

¹⁴ TRIGO, E; (1995) Op. Cit. pg. 6

¹⁵ TRIGO, E; (1995) Op. Cit. pg. 9

2.- ORIENTACIÓ DEL TREBALL OBJECTE D'ESTUDI.

2.1. Disseny del pla de treball.

El pla de treball es temporalitza al llarg d'un curs escolar. La magnitud de l'objecte d'estudi fa difícil pensar en un termini més curt. El disseny està estructurat de forma que amb una regularitat bimensual, es manté una entrevista amb la persona encarregada de la supervisió de la recerca, amb la finalitat de revisar la tasca realitzada i preparar la continuïtat de l'estudi.

Durant el procés de treball es considera convenient que les tasques a desenvolupar es realitzin de manera esglaonada. Per ordre de consecució temporal les tasques són les següents:

1. Recerca de fonts bibliogràfiques.
2. Lectura de materials teòrics.
3. Elaboració de la base de dades.
4. Lectura de publicacions de jocs tradicionals a Catalunya.
5. Lectura de publicacions de jocs tradicionals d'arreu del món.
6. Selecció de jocs.
7. Complimentació base de dades.
8. Anàlisi contextualitzat del repertori seleccionat.
9. Redacció definitiva del recull escollit.
10. Revisió global de l'estudi.
11. Redacció dels annexos.
12. Redacció memòria de la recerca.
13. Lliurament de la recerca.

A continuació s'exposen, de manera més específica, les tasques que es porten a terme en cadascun dels mesos que dura la recerca:

SETEMBRE

- ✓ Entrevista amb el supervisor del projecte. Orientacions per al pla de treball.
- ✓ Recerca de fons bibliogràfiques de jocs tradicionals d'arreu del món.
- ✓ Recerca de fons bibliogràfiques de jocs tradicionals a Catalunya.
- ✓ Lectura de materials teòrics entorn al joc i al joc tradicional.

OCTUBRE

- ✓ Entrevista amb el supervisor del projecte. Revisió de la recerca i assessorament.
- ✓ Recerca de fons bibliogràfiques de jocs tradicionals d'arreu del món.
- ✓ Recerca de fons bibliogràfiques i lectura de publicacions referides a jocs tradicionals a Catalunya.
- ✓ Elaboració de la base de dades.
- ✓ Lectura de materials teòrics entorn al joc i al joc tradicional.

NOVEMBRE

- ✓ Recerca de fons bibliogràfiques de jocs d'arreu del món.
- ✓ Lectura de publicacions referides als jocs tradicionals en el continent europeu.
- ✓ Lectura de publicacions referides a jocs tradicionals a Catalunya.
- ✓ Elaboració de la base de dades.
- ✓ Lectura de materials teòrics entorn a cultura, multiculturalisme i interculturalitat.

DESEMBRE

- ✓ Entrevista amb el supervisor del projecte Revisió de la recerca i assessorament.
- ✓ Recerca de fons bibliogràfiques de jocs d'arreu del món.
- ✓ Lectura de publicacions referides als jocs tradicionals en el continent europeu.
- ✓ Aproximació a una selecció de jocs tradicionals a Catalunya, contrastant-los amb jocs tradicionals de la península i del continent europeu.
- ✓ Lectura de materials teòrics entorn a cultura, multiculturalisme i interculturalitat.

GENER

- ✓ Recerca de fons bibliogràfiques de jocs d'arreu del món
- ✓ Lectura de publicacions referides als jocs tradicionals en el continent africà.
- ✓ Selecció de jocs tradicionals del continent europeu. Introducció dels jocs escollits a la base de dades.
- ✓ Selecció de jocs tradicionals a Catalunya. Introducció dels jocs escollits a la base de dades.

FEBRER

- ✓ Entrevista amb el supervisor del projecte Revisió de la recerca i assessorament.
- ✓ Recerca de fons bibliogràfiques de jocs d'arreu del món.
- ✓ Lectura de publicacions referides als jocs tradicionals en el continent americà.
- ✓ Selecció de jocs tradicionals del continent africà. Introducció dels jocs escollits a la base de dades.

MARÇ

- ✓ Recerca de fons bibliogràfiques de jocs d'arreu del món.
- ✓ Lectura de publicacions referides als jocs tradicionals en el continent asiàtic.
- ✓ Selecció de jocs tradicionals del continent americà. Introducció dels jocs escollits a la base de dades.

ABRIL

- ✓ Entrevista amb el supervisor del projecte Revisió de la recerca i assessorament.
- ✓ Recerca de fons bibliogràfiques de jocs d'arreu del món.
- ✓ Lectura de publicacions referides als jocs tradicionals en el continent australià.
- ✓ Selecció de jocs tradicionals del continent asiàtic. Introducció dels jocs escollits a la base de dades.

MAIG

- ✓ Selecció de jocs tradicionals del continent australià. Introducció dels jocs escollits a la base de dades.
- ✓ Revisió dels jocs tradicionals escollits dels cinc continents: europeu, africà, americà, asiàtic i australià.
- ✓ Revisió dels jocs tradicionals catalans escollits, contrastant-los amb els seleccionats

dels cinc continents.
 ✓ Redacció definitiva dels jocs seleccionats destacant de la selecció els aspectes multiculturals i/o interculturals.

JUNY

✓ Revisió dels jocs tradicionals escollits dels cinc continents: europeu, africà, americà, asiàtic i australià.
 ✓ Revisió dels jocs tradicionals catalans escollits, contrastant-los amb els seleccionats dels cinc continents.
 ✓ Redacció definitiva dels jocs seleccionats destacant de la selecció els aspectes multiculturals i/o interculturals.
 ✓ Redacció de la memòria de la recerca.
 ✓ Entrevista amb el supervisor del projecte per revisar globalment la recerca i redactar l'informe final.
 ✓ Revisió global de l'estudi.
 ✓ Lliurament dels materials.

Aquesta manera de procedir permet que la recerca de fonts es mantingui oberta força temps, sobretot pel que fa referència als jocs tradicionals d'arreu del món, la qual cosa ha de permetre la tardana incorporació de troballes bibliogràfiques, malgrat l'estudi es trobi en un estat força avançat. En primer lloc, hi ha una recerca de fonts, seguit d'una lectura de les publicacions escollides, per passar a una posterior selecció dels jocs. En última instància, es procedeix a la seva redacció, mitjançant la complimentació del joc mitjançant el seu registre a la base de dades. Com a tònica general, es destina un mes per a la lectura de publicacions que facin referència a jocs tradicionals d'un continent determinat, i el següent mes a efectuar-ne la seva selecció i redacció.

El proper cronograma facilita una visió més globalitzada del pla de treball, i il·lustra sobre les tasques seguides en l'elaboració dels materials objecte d'estudi.

TASQUES A REALITZAR	S	O	N	D	G	F	M	A	M	J
Entrevista amb el supervisor per assessorament i supervisió	✓	✓		✓		✓		✓		✓
Recerca fonts bibliogràfiques tradicionals d'arreu del món	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Recerca fonts bibliogràfiques de tradicionals a Catalunya	✓	✓								
Lectura de materials teòrics entorn al joc i al joc tradicionals	✓	✓								
Lectura publicacions referides a tradicionals a Catalunya		✓	✓							
Elaboració de la base de dades		✓	✓							
Lectura de publicacions referides als tradicionals en el continent europeu			✓	✓						

Lectura de publicacions referides a jocs tradicionals a Catalunya	✓			
Aproximació a una selecció de jocs tradicionals a Catalunya		✓		
Lectura de publicacions referides a jocs tradicionals en el continent africà			✓	
Selecció jocs tradicionals europeus. Complimentació base dades			✓	
Selecció jocs tradicionals a Catalunya. Complimentació base dades			✓	
Lectura de publicacions referides a jocs tradicionals en el continent americà				✓
Selecció jocs tradicionals africans. Complimentació base dades				✓
Lectura materials teòrics entorn a cultura, multiculturalisme i interculturalitat	✓	✓		
Lectura de publicacions referides a jocs tradicionals en el continent asiàtic				✓
Selecció jocs tradicionals americans. Complimentació base dades				✓
Lectura de publicacions referides a jocs tradicionals en el continent australià				✓
Selecció jocs tradicionals asiàtics. Complimentació base dades				✓
Selecció jocs tradicionals australians. Complimentació fitxes i base dades				✓
Revisió selecció jocs tradicionals dels cinc continents.				✓ ✓
Revisió selecció jocs tradicionals a Catalunya				✓ ✓
Revisió treball de recerca				✓
Redacció memòria de la recerca				✓
Lliurament de la recerca				✓

2.2. Metodologia

Mitjançant la utilització d'un mètode hermenèutic, s'arriba a una interpretació qualitativa de les informacions obtingudes en la recerca. Aquestes informacions són la base per a l'elaboració d'un recull de jocs motors tradicionals, presentant-lo com a un recurs addicional per als educadors que desitgen abordar el tractament de la diversitat cultural des de l'educació formal o no formal.

Hauria estat convenient acompanyar el repertori de jocs d'un marc teòric-conceptual més profund. La naturalesa de la recerca, la dificultat i lentitud en obtenir informacions valuoses, la necessitat de procedir a una acurada selecció, la minuciositat que requereix contrastar jocs estrets de diferents contextos, ...han fet

que s'estimés oportú no endinsar-se en aquesta línia de reflexió i anàlisi, no perquè no sigui apropiat fer-ho, sinó sobretot per manca de temps.

Ha semblat més convenient aprofundir en l'elaboració d'un repertori de jocs d'àmbit mundial, que avui per avui és pràcticament inexistent, doncs la majoria de reculls han optat per centrar-se en uns límits espacials força més reduïts, ja siguin aquests de caràcter local o nacional.

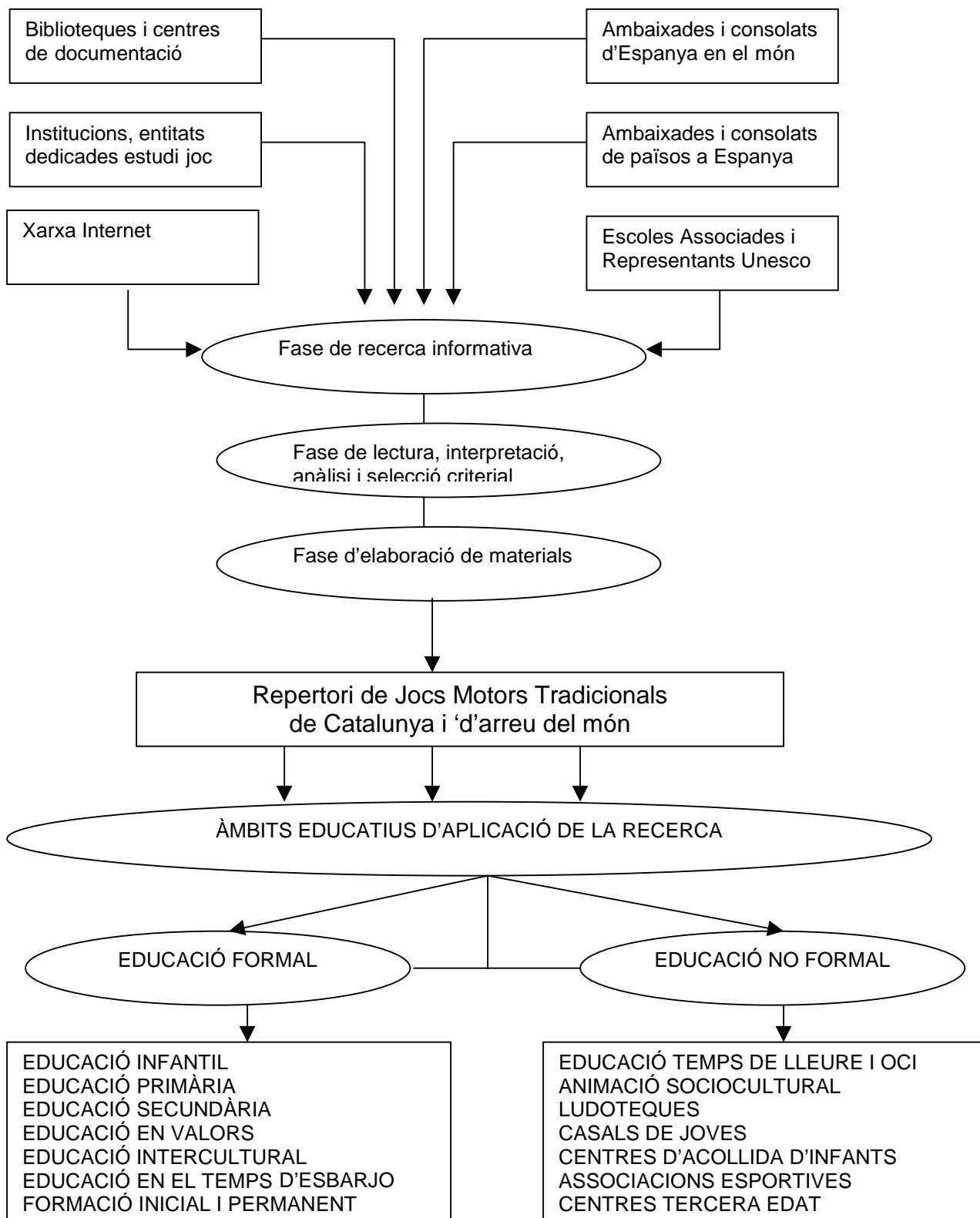
En aquesta línia i en el cas espanyol, cal destacar l'augment bibliogràfic registrat en les darreres dues dècades, i sobretot a partir dels anys noranta, en els quals s'han incrementat el nombre d'obres relacionades amb el tractament del joc tradicional i popular.

És convenient mencionar la tesis doctoral realitzada per Lavega (1995) *Del joc a l'esport. El joc de bitlles al Pla D'Urgell (Lleida)*; la recerca de jocs a Galícia resseguint a tres generacions efectuada per Trigo (1994) *Aplicación del Juego tradicional en el Currículum de Educación Física*; el treball de camp a l'Aragó rural, recollit per Maestro (1994) *Del Tajo a la replaceta*; el repertori de jocs de Lleó oferts per Rosa Sánchez i Del Río Mateos (1997) *Juegos tradicionales infantiles en León*; i el treball etnogràfic recollit pel Grupo Etniker (1993) *Juegos infatiles en Vasconia*.

El panorama és però més desolador si es comptabilitzen aquelles produccions que pretenen abastar alhora jocs de diversos països i cultures.

Són un referent diverses publicacions estrangeres: Arnold (1975) *The world book of children's games*; Grunfeld (1978) *Juegos de todo el mundo*; Botermans (1989) *The world of games*; i més recentment, s'ha de mencionar Sierra i Kaminsky (1995) *Children's Traditional Games*. Es desconeix però que fins ara aquesta temàtica hagi estat abordada en l'Estat espanyol.

Abans d'entrar amb detall sobre diversos aspectes metodològics que s'han tingut en consideració en l'elaboració del repertori de joc, el proper esquema il·lustra el procés que s'ha seguit per obtenir-lo.

L'obtenció d'informació per tant s'efectua a través de diversos procediments, els quals han de possibilitar realitzar una acurada i profunda recerca d'informació bibliogràfica. Aquesta bibliografia, peça clau per a la confecció del repertori, es prepara bàsicament mitjançant la utilització de dues tipologies de fonts: les fonts bibliogràfiques o documentals i les electròniques.¹⁶

S'ha desestimat recórrer a fonts orals, doncs ha semblat més avantatjós en aquesta fase de la recerca, acudir a fonts escrites en les quals es reculli la transmissió lúdica oral de diverses cultures. En un altre moment, ja fora de l'àmbit d'aquesta recerca, si no es poden localitzar aquestes fonts escrites, o bé senzillament es considera necessari contrastar vàries de les informacions obtingudes, serà escaient emprar fonts de procedència oral, aprofitant la presència de diferents col·lectius d'immigrants. No es menysprea la utilització de font orals, senzillament es posposen per a una altra ocasió.

2.2.1. Procediments seleccionats per obtenir informació.

Per a la primera fase de recerca, la informativa, oberta de setembre a abril, és a dir durant un total de vuit mesos, s'han utilitzat set estratègies diferents:

a) Ambaixades i Consolats d'Espanya arreu del món.

S'ha adreçat una carta a diferents Ambaixadors i Cònsols d'Espanya sol·licitant la seva col·laboració per obtenir materials o adreces de contacte relacionades amb el joc tradicional i popular del país en el qual ostenten la seva representació.

b) Consolats de diversos països d'arreu del món que tenen representació a Barcelona.

S'ha lliurat una carta als Cònsols de diversos països sol·licitant materials, adreces de contacte o relacions bibliogràfiques de jocs tradicionals i populars.

c) Mostra aleatòria d'Escoles Associades de la Unesco de diferents països.

Escollides a l'atzar un parell d'escoles de cadascun dels països triats, se'ls hi ha lliurat una fitxa en la que es descriuen un parell de jocs tradicionals de Catalunya, demanant que trametin alguns dels seus jocs tradicionals.

---

¹⁶ Al respecte s'ha de precisar que ambdues fonts, s'anomenen referències bibliogràfiques, tal com assenyalen Estivill i Urbano (1994), a la Revista Item, nº 15, jul-des, en la qual aquests professors de l'Escola de Biblioteconomia i Documentació, fan una proposta per elaborar referències i citacions de diverses fonts, "referències bibliogràfiques de tot tipus de fonts – bibliogràfiques i no bibliogràfiques -".

- d) Mostra aleatòria de Representants Oficials de la Unesco de diferents països.

Es lliura una carta a diversos Representants de la Unesco, que en la majoria de casos coincideix amb Ministres o Secretaris Generals d'Educació del país en qüestió, sol·licitant col·laboració en la recerca de jocs tradicionals i populars del seu territori.

- e) Cerca d'institucions i entitats d'àmbit nacional i internacional dedicades a l'estudi del joc.

Es tracta de confeccionar un banc d'organismes, institucions i entitats que vetllin pel patrimoni lúdic tradicional i alhora obtenir la màxima informació de la seva tasca. A través d'adreces facilitades i d'Internet es procura establir-hi contacte.

- f) Localització en Biblioteques i Centres de documentació.

S'ha cercat bibliografia tant manualment, en línia, com a través de recursos electrònics (CD-ROM), procedint a buidar una considerable informació de repertoris bibliogràfics de tot tipus (bibliografies, bases de dades bibliogràfiques, catàlegs de grans biblioteques, catàlegs col·lectius, bibliografies de tesis, bibliografies especialitzades,...)

Gairebé no s'ha cercat informació proporcionada a través d'articles de revistes, ni bibliografies de "literatura grisa" (actes de congressos).

- g) Recursos electrònics a la xarxa d'Internet.

Les noves tecnologies possibiliten l'obtenció d'abundant informació. Aquest procediment s'interrelaciona força amb els dos anteriors. A través d'adreces prèviament conegudes o bé de la seva cerca navegant per a la xarxa, es busca per un costat augmentar el banc d'organismes, institucions i entitats relacionades amb el joc tradicional, i d'altra banda, obtenir el màxim de jocs de diferents països. A més dels assenyalats en el punt anterior s'han emprat diversos buscadors nacionals i internacionals com a eines de cerca.

Sobre cadascun d'aquests procediments emprats, en el proper apartat referit als recursos utilitzats, es detalla amb minuciositat les tasques realitzades en aquesta fase de recerca informativa.

La segona fase en la recerca, és la destinada a la lectura, interpretació, anàlisi i selecció criterial.

2.2.2. Selecció de fonts bibliogràfiques.

Un cop localitzades diverses fonts individuals a través dels diversos procediments descrits en l'apartat anterior, es continua amb la tasca d'obtenció, examen, selecció i rebuig de fonts, abans de passar a la lectura i posterior registre i emmagatzemament d'informació.

Les fonts que fan referència als jocs tradicionals catalans i a la resta de l'Estat espanyol no són de difícil accés. En canvi, les fonts referides a jocs tradicionals dels altres països són força més inaccessibles. Al tractar-se d'una tradició jugada, que es traspasa de generació en generació de forma oral, no sempre queden recollits en una documentació escrita, ni és gens fàcil aconseguir-la malgrat es coneix la seva existència.

La majoria de vegades resulta inaccessible obtenir els materials, malgrat estigui el document localitzat. Les maneres d'intentar obtenir materials han estat força variades: peticions per carta, correu electrònic, via telefònica, préstec bibliotecari i interbibliotecari, llibreries especialitzades, distribuïdores internacionals, compra a través d'Internet, són una mostra d'allò que ha calgut fer per intentar l'obtenció de materials.

Això limita la recerca doncs no és possible realitzar un treball de camp en diverses zones geogràfiques de les quals no es disposa informació, ni tampoc traslladar-se a aquells indrets que si disposen dels materials, per la manca de recursos econòmics i de disponibilitat temporal.

La llengua en la qual les publicacions estan escrites dificulta força també el treball d'investigació, doncs cal un esforç suplementari donades les limitacions idiomàtiques de l'investigador, per localitzar alguna persona que tradueixi els jocs sense descuidar cap dels aspectes de la seva estructura interna, com del context en el qual són practicats.¹⁷

La recerca bibliogràfica s'inicia a partir del coneixement del patrimoni cultural català, es continua amb l'àmbit dels Països Catalans i després amb la resta d'Espanya, per prosseguir tot seguit amb la tradició europea, i també amb la tradició llatinoamericana. Després es cerquen les fonts que pertanyien a la resta de continents, seguint l'ordre següent per avançar en la recerca: Europa, Amèrica, Àfrica, Àsia i Oceania.

Aquesta manera de procedir permet establir amb més comoditat les pertinents analogies i diferències entre les pròpies fonts documentals i les dels altres continents, seguint amb la seqüència lògica ja anunciada, començar per allò més proper, per tal d'arribar a realitats més llunyanes.

---

¹⁷ Posar de manifest la tasca realitzada en aquest sentit per Júlia Trullen, Núria Antonio i Hesham Abu-Sharar. A tots tres, moltes gràcies.

Com a procediment metodològic fora ideal dividir les fonts d'informació consultades en antigues i modernes. Com a fonts antigues es considera la tradició antiga del s.XV fins a finals del s.XVIII o primer terç del s.XIX. La tradició moderna inclourà els repertoris de jocs tradicionals recopilats en les col·leccions modernes del segle XIX i XX.

Les fonts modernes haurien de prendre significat, si a priori s'han identificat els jocs i les seves dades culturals en textos antics, recolzant-se també en obres literàries, en la iconografia d'estampes i gravats, i en l'obra pictòrica de l'època.

Aquesta manera de fer però, malauradament, no sempre és possible per manca de fonts de les quals obtenir la suficient informació. És més o menys executable en l'àmbit espanyol, europeu i d'Hispanoamèrica, molt difícil en cultures de l'Àfrica negra o sahariana, o en les cultures indoeuropees o asiàtiques.

2.2.3. Selecció dels jocs motors tradicionals del repertori.

Per a què un joc formi part del repertori, ha de complir una sèrie de requisits en funció dels criteris de selecció establerts.

En primer lloc, es recorden els fixats amb anterioritat¹⁸, i donat que ja han estat justificats, no s'hi afegeix al respecte cap consideració:

- Que es circumscriuin a l'àmbit motor.
- Que siguin tradicionals.
- Que permetin aplicar-se en les edats compreses entre els 3 i 16 anys.

A més però d'aquests criteris, n'hi ha d'altres que guien la selecció:

- Que garanteixin una equilibrada proporció entre els jocs escollits pel que fa a cada nivell d'ensenyament:

Malgrat el gruix principal de jocs del recull pot situar-se en l'ensenyament primari, n'hi ha que poden ésser jugats en la franja d'edat inferior i superior a la compresa en aquesta etapa educativa. No obstant, s'assenyala que s'han desestimat tots aquells jocs considerats de la primera infància (jocs de dits, de picar de mans, moixaines, jocs d'enganyar, jocs falders i de mainadera,...)

- Que es puguin classificar per una banda com a transculturals (com els defineix Parlebas, és a dir que gairebé siguin universals) o multiculturals, pel fet que pertanyen a diferents cultures alhora, i per l'altra com a

---

¹⁸ Veure l'apartat 1.2. de la present memòria que fa referència a l'explicació del tema objecte de treball.

interculturals, incardinats en una cultura específica, en una nació o país determinat.

Una bona part del repertori està constituïda per jocs de caràcter transcultural o multicultural. És però, a partir de la pròpia tradició catalana o de l'àmbit dels Països catalans que es donen a conèixer, establint els vincles pertinents amb d'altres cultures. Aquests són els jocs considerats de Catalunya, però de fet han de permetre constatar que aquestes manifestacions lúdiques són presents en altres contextos culturals i alhora ha de possibilitar descobrir a l'alumnat que prové d'altres realitats culturals que les seves manifestacions lúdiques també són presents en la tradició lúdica catalana.

Aquest recull es complementa amb jocs dels cinc continents que no es troben presents en el folklore català i que són una viva mostra del tresor que conté el patrimoni lúdic de la humanitat en altres zones del planeta.

- Que conformin una àmplia i variada mostra, la qual ha de permetre copsar l'extraordinària riquesa del joc tradicional i popular.

Entre l'inventari de jocs hi ha d'haver uns quants que puguin emprar-se com a procediments previs al propi joc, que trobant-se a les portes del joc, són els que permeten que les posteriors accions lúdico-motrius es portin a terme, són actes preparatoris i propiciatoris: les cançons eliminatòries i els jocs de triar no poden descuidar-se ni caure en l'oblit, moguts per les presses en aprofitar l'escassa estona que es brinda al joc, sobretot en l'àmbit educatiu formal. Cal recuperar aquestes fórmules que permeten saber qui comença en un determinat joc, a qui li toca realitzar un paper o tasca específica, com es configuren els grups o els equips, ...

A més, el recull ha de comptar amb formes jugades, les quals representen estructures senzilles de joc, amb una baixa o escassa codificació, que són presents en un elevat número de cultures, relacionades sovint amb pràctiques lligades a la defensa del territori, a l'àmbit laboral, o que tracten de posar en evidència quins són els jugadors més destres o que mostren una major habilitat respecte a d'altres.

Els jocs tradicionals, per una banda, generen moltes i variades situacions motrius, representen una font inesgotable d'aprenentatges, sobretot de l'àmbit motor, però també de l'àmbit cognitiu, afectiu i social, pel fet que la seva lògica interna és extraordinàriament rica i fecunda, gràcies a la gran quantitat de possibilitats que ofereixen les variables que la integren (materials, espai, temps, relacions motrius entre els jugadors en funció de la reglamentació); a més cal tenir present, per altra banda, l'altre cara de la mateixa moneda, és a dir la lògica externa

que condiciona cadascuna de les manifestacions lúdiques, la qual proporciona coneixements molt heterogenis envers les condicions socio-culturals que els han acollit. Així, per exemple, és possible distingir-los segons les característiques dels seus protagonistes, en funció de l'edat, el gènere o la condició social; o bé es poden analitzar quins són els moments propicis per a la seva pràctica (època, estacionalitat), de la mateixa manera que es poden estudiar quins són els espais preferits per a la seva posta en escena (al carrer o plaça, a l'interior, al medi natural,...), o esbrinar com es realitza el procés d'elaboració de materials,...

La mostra oferta de jocs ha d'ésser prou heterogènia i àmplia per a què permeti copsar aquesta multidimensionalitat del joc tradicional.

Enllestida aquesta fase d'obtenció de fonts bibliogràfiques, de lectura i selecció de jocs seguint els criteris descrits, es continua amb la tercer fase de la recerca, la qual tracta de l'elaboració del catàleg, enregistrant en un format homogeni, tots i cadascun dels jocs.

2.2.4. Registre dels jocs.

Un cop la recerca bibliogràfica ha permès arribar a obtenir una selecció de jocs per a Catalunya i per als diferents continents, es fa necessari dins del procés metodològic, cercar una forma àgil d'operar amb la informació obtinguda.

En aquest sentit, la utilització d'una base de dades és una valuosa eina metodològica per registrar-la i tractar-la. És fonamental inicialment determinar sobre quins aspectes concrets és precís acumular dades. Emprar una base de dades a més, permet contrastar i interrelacionar dades; o sigui seleccionar i reordenar la informació en funció de diferents criteris. S'ha de senyalar al respecte que les limitacions de l'investigador en aquesta matèria han fet necessari el recolzament extern per a la seva confecció.¹⁹

Per procedir a la transcripció dels jocs s'han tingut en compte diversos aspectes que es concreten en:

- Títol o nom del joc.

Identifica de quin joc es tracta.

---

¹⁹ Agrair la tasca realitzada per en Sebastià Capella, mestre de l'Escola Estel de Barcelona, que ha confeccionat no una, si no dues bases de dades, una per al tractament dels jocs i una altra per a facilitar el tractament de les fonts bibliogràfiques. Sense la seva inestimable col·laboració, la recerca hagués estat força més limitada.

La denominació amb la qual figuren en el repertori no és altra que la trobada en la confrontació de les fonts consultades. Força dels jocs presentats gaudeixen d'una llarga temporalitat i d'una àmplia territorialitat espacial, essent jugats des de fa molts segles en una multiplicitat de cultures, països i regions.

Aquest fet és la causa per la qual són coneguts amb innumerables, per a no dir, infinites denominacions. Només cal pensar en un determinat joc, per constatar com en localitats o entorns propers ja s'anomena de maneres diverses.

Moltes vegades el nom guarda una estreta relació amb la dinàmica que genera i potser sigui un complement informatiu per saber com s'hi juga, a quin lloc, amb quins materials, quin és el motiu,... En altres ocasions es tracta de paraules inventades, que mostren la fantasia, imaginació i creativitat de la cultura infantil, i poden considerar-se, conjuntament amb les expressions verbals, com una contribució al ric i fecund lèxic que acompanyen al gest i a l'acció lúdica.

- País de referència

Indica el país amb el qual ha estat el joc aparellat.

Malgrat els jocs ressenyats són circumscrits a un país en concret, això no vol dir que es tracta del joc nacional, o que gaudeixi d'una extraordinària popularitat la seva pràctica, ni que no sigui conegut en d'altres latituds.

En el cas dels jocs catalans, insistir que no són exclusius de l'àmbit territorial de la parla de la llengua catalana, sinó que es vol aprofitar bona part de les manifestacions lúdiques arrelades en el folklore lúdic català, per interrelacionar-les amb aquelles que es donen en d'altres indrets on també hi són presents.

Pel que fa als jocs intraculturals, tampoc vol dir que siguin privatis, propis, peculiars del país en qüestió, només precisar que si de cas volen aportar originalitat i frescor a la tradició jugada, perquè no són massa coneguts i poden obrir la porta a la curiositat per descobrir l'altre, per apropiarse a través del joc a la seva cultura.

Es procura oferir un ampli ventall que aplegui països del cinc continents del planeta. Precisar que els països que figuren en el repertori han estat triats per dues qüestions fonamentals, la primera ha estat la d'intentar arrebregar jocs dels països dels quals provenen la majoria de l'alumnat estranger, i la segona, és que en tot moment s'ha preferit seleccionar i garantir la qualitat de les manifestacions lúdiques, que recopilar una gran quantitat de jocs.

- Edat

Assenyala quina és la edat idònia per jugar-hi.

Es fa difícil establir la correspondència entre joc i edat. Moltes vegades depèn de factors que cal considerar, bagatge lúdic, grau de maduresa del grup, experiència del dinamitzador, preferències i gustos dels jugadors, etc. Al marge però d'aquestes especulacions, les edats suggerides es proposen a partir d'avaluar el grau de dificultat que comporta la pràctica d'un joc, en base a la complexitat de la seva estructura, de la comprensió de les regles, de les comunicacions que han d'establir els propis jugadors,... aquests han estat els criteris pels quals un joc ha estat atribuït a determinats segments d'edat, la qual cosa no vol dir que no pugui experimentar-se en d'altres.

- Material:

Indica els materials o joguines necessàries per a la seva pràctica.

A la majoria dels jocs proposats s'han adaptat els materials de joc a les condicions de pràctica actual, caracteritzada per un progressiu empobriment i reducció dels espais destinats al joc, la qual cosa repercuteix en una menor utilització de materials.

Per altra banda, la manufactura i la indústria del plàstic han suplantat malauradament a aquelles joguines artesanes en les quals s'empraven objectes naturals, que en les actuals aglomeracions urbanes són de més difícil obtenció.

- Terreny

Mostra quins són els espais de joc més adequats per al seu desenvolupament.

Només s'ha establert la diferència entre interior i exterior. Es considera que un joc és d'interior quan no precisa massa espai per realitzar-se, perquè la seva dinàmica no implica una gran mobilitat dels jugadors. Molts dels jocs d'interior sinó requereixen especialment d'una atmosfera tranquil·la es poden executar fàcilment també a l'exterior.

Més difícil passa a la inversa, doncs els joc d'exterior ja requereixen d'un espai on sigui possible córrer, perseguir els altres, passar-se una pilota o altres objectes sense perill de trencadisses, i això no és factible dins d'una sala o habitació.

La majoria de vegades aplicar el sentit comú és el millor indicador per saber on es possible posar en pràctica un determinat joc.

- Organització i disposició espacial inicial

Assenyala com i on situar-se en l'espai en el moment d'iniciar el joc.

Sense referir-se al tipus d'agrupament dels jugadors, clarifica com s'han de posar aquests en el terreny de joc a l'inici del seu desenvolupament. Per regla general els termes a emprar es corresponen amb ordenacions espacials bàsiques: fila, filera, cercle,... determinant alhora la ubicació de les mateixes en l'espai, en aquelles situacions que ho requereixen: en els extrems del terreny, al costat o al voltant de, paral·leles,... de la mateixa manera que en els jocs que es precis disposar els jugadors en rotllana, s'indica si s'ubiquen de peu o asseguts, i en l'interior o l'exterior d'aquesta.

- **Agrupament:**

Quantifica els jugadors i jugadores en funció de màxims i mínims, i especifica tipus d'agrupació.

Sempre que s'indica com a "indefinit" es considera que pot ésser realitzat en un gran grup i que el número de jugadors no és determinant. En els altres casos s'especifica la tipologia: individual, parelles, tercets, equips, grups.

Malgrat pugi ésser una diferenciació no massa ortodoxa, s'ha considerat "grup" a tota aquella agrupació de més de tres jugadors que han d'actuar en una acció comuna, mentre que el terme "equip" s'ha reservat a aquelles ocasions en les quals el joc presenta una estructura interna caracteritzada per la col·laboració-oposició dels jugadors i aquesta es manté inalterable i estable durant tota l'estona de joc, és a dir, quan presenta característiques molt similars als actuals esports col·lectius.

- **Durada**

Orienta sobre l'estona de pràctica.

No s'ha tingut en compte l'interval requerit en els prolegòmens que precedeixen al joc: escollir a sort, distribuir jugadors, determinar els papers dels jugadors, preparar materials, delimitar i marcar espais, establir i pactar regles, acordar apostes, i en general tots aquells arranjaments i accions que preparen i condicionen l'imminent posta en escena.

Per determinar el càlcul aproximat, sempre es tracta d'una aproximació sobretot condicionada per la fatiga o interès dels jugadors, s'estableix la premissa que el joc és conegut amb anterioritat pels propis participants, perquè en cas contrari cal afegir el temps necessari per explicar i fer entendre pausadament als jugadors tots els detalls i particularitats com a condició indispensable per a què el joc rutlli.

El temps especificat en cada joc és doncs el possible temps real de pràctica, el qual ha estat determinat contrastant la informació proporcionada per les fonts de procedència amb l'experiència de l'investigador, manifestant al respecte que no s'és partidari d'eternitzar el joc sense motiu, de la mateixa que cal interrompre'l quan s'allunya del seu potencial educatiu.

- Descripció

Desenvolupa de manera sintètica en què consisteix el joc i quines regles s'han de complir.

Es concreten tots aquells aspectes que el fan possible: número de jugadors requerits; delimitació del terreny; distribució dels jugadors en l'espai de joc; materials necessaris per a la seva pràctica; llenguatge verbal que l'acompanya com a suport i sostén (expressions, lèxic, cantarelles, diàlegs, tirallongues, ..); explicació de regles i normes; formes i sistemes de puntuació; manera de comptabilitzar l'estona de joc; establiment d'apostes; com s'inicia i com finalitza; ...

Pel fet de facilitar una lectura més fluïda i donat que apareixen amb freqüència els termes jugador, company, dinamitzador, etc.. cal fer constar que aquest genèric fa referència en totes les ocasions, tant al rol masculí com al femení.²⁰

- Representació gràfica

Mostra en imatges el joc, ja sigui a través de dibuixos, fotografies, gravats, estampats, pintures o d'altres elements iconogràfics.

Malgrat ésser un aspecte essencial en tot recull de jocs, en aquest cas i per evitar possibles problemes de copyright, s'ha optat per ometre qualsevol tipus d'il·lustració, la qual cosa no significa que l'investigador no hagi procedit a seleccionar aquelles més adients en un banc d'imatges d'ús particular.

- Altres maneres de jugar-hi.

Describeix petites variacions sobre un mateix joc.

Sense apartar-se de la lògica interna que el regula, en força ocasions, s'acompanya el joc d'altres que el matisen i enriqueixen. Poden considerar-se sovint com a d'altres jocs que s'ha afegit als descrits.

---

²⁰ Aquesta manera de procedir és extensiva a tot el document recollit en aquesta memòria.

- Comentari.

En aquest apartat hi poden constar diferents informacions que permeten aprofundir en el coneixement d'un determinat joc.

Sempre que és possible s'elabora una interpretació del joc, a partir de les dades obtingudes sobre el seu significat, els seus valors socio-culturals, antecedents, evolució. També hi poden figurar mencions d'obres literàries que facin referència directa al joc.

- Altres denominacions

Proporciona informació dels noms amb els quals es coneix a d'altres indrets.

És evident que no poden registrar-se totes les denominacions que existeixen d'un joc determinat, si però que es recullen les obtingudes a través de les consultes efectuades, diferenciant si és procedent entre aquelles referències bibliogràfiques que corresponen a fonts antigues o modernes.

2.3. Descripció dels recursos utilitzats

La majoria dels recursos emprats han tingut com a finalitat recercar informació relativa als jocs tradicionals i populars arreu del món. A continuació es relacionen aquests recursos, seguint l'ordre en el qual han estat mencionats en l'apartat del punt anterior que feia referència als procediments utilitzats per a l'obtenció d'informació:

- a) Ambaixades i Consolats d'Espanya arreu del món.

Han estat enviades per correu un total de 56 cartes postals. Les adreces per establir contacte s'han obtingut en el Ministeri d'Afers Exteriors d'Espanya. En concret els Ambaixadors o Cònsols que se'ls hi ha demanat col·laboració han estat dels països següents:

Països	Continent
Algèria	Àfrica Magreb
Angola	Àfrica
Argentina	Amèrica Sud
Austràlia	Oceania
Bolívia	Amèrica Sud
Brasil	Amèrica Sud

Camerun	Àfrica
Canadà	Amèrica Nord
Colòmbia	Amèrica Sud
Costa d'Ivori	Àfrica
Costa Rica	Amèrica Centre
Cuba	Amèrica Centre
Egipte	Àfrica
Equador	Amèrica Sud
Estats Units d'Amèrica	Amèrica Nord
Filipines	Àsia
Guatemala	Amèrica Centre
Guinea Equatorial	Àfrica
Haití	Amèrica Centre
Hondures	Amèrica Centre
Índia	Àsia
Indonèsia	Àsia
Iran	Àsia
Irlanda	Europa Unió E.
Israel	Àsia
Jamaica	Amèrica Centre
Japó	Àsia
Jordània	Àsia
Kenya	Àfrica
Líbia	Àfrica Magreb
Malàisia	Àsia
Marroc	Àfrica Magreb
Mauritània	Àfrica Magreb
Mèxic	Amèrica Centre
Moçambic	Àfrica
Nicaragua	Amèrica Centre
Nigèria	Àfrica
Panamà	Amèrica Centre
Paraguai	Amèrica Sud
Perú	Amèrica Sud
Portugal	Europa Unió E.
Puerto Rico	Amèrica Centre
República Dominicana	Amèrica Centre
Rússia	Europa
Salvador, El	Amèrica Centre
Senegal	Àfrica
Tailàndia	Àsia
Tanzània	Àfrica
Tunísia	Àfrica Magreb
Turquia	Europa
Uruguai	Amèrica Sud
Veneçuela	Amèrica Sud
Vietnam	Àsia

Xile	Amèrica Sud
Xina	Àsia
Zimbabwe	Àfrica

- b) Consolats de diversos països d'arreu del món que tenen representació a Barcelona.

Les adreces s'han estret de la guia telefònica, enviant-se per correu postal un total de 76 cartes dirigides als Cònsols dels següents països:

Països	Continent
Alemanya	Europa Unió E.
Argentina	Amèrica Sud
Austràlia	Oceania
Àustria	Europa Unió E.
Bangla Desh	Àsia
Bèlgica	Europa Unió E.
Belize	Amèrica Centre
Benín	Àfrica
Bolívia	Amèrica Sud
Brasil	Amèrica Sud
Canadà	Amèrica Nord
Colòmbia	Amèrica Sud
Cuba	Amèrica Centre
Dinamarca	Europa Unió E.
Equador	Amèrica Sud
Eslovàquia	Europa
Eslovènia	Europa
Estats Units d'Amèrica	Amèrica Nord
Filipines	Àsia
Finlàndia	Europa Unió E.
França	Europa Unió E.
Gabon	Àfrica
Gàmbia	Àfrica
Grècia	Europa Unió E.
Guatemala	Amèrica Centre
Haití	Amèrica Centre
Hondures	Amèrica Centre
Hongria	Europa
Índia	Àsia
Indonèsia	Àsia
Irlanda	Europa Unió E.
Islàndia	Europa
Itàlia	Europa Unió E.

Jamaica	Amèrica Centre
Japó	Àsia
Jordània	Àsia
Letònia	Àsia
Luxemburg	Europa Unió E.
Malàisia	Àsia
Malta	Europa
Marroc	Àfrica Magreb
Maurici	Àfrica
Mèxic	Amèrica Centre
Nepal	Àsia
Nicaragua	Amèrica Centre
Noruega	Europa
Nova Zelanda	Oceania
Pakistan	Àsia
Panamà	Amèrica Centre
Paraguai	Amèrica Sud
Perú	Amèrica Sud
Polònia	Europa
Portugal	Europa Unió E.
Regne Unit	Europa Unió E.
República de Sudàfrica	Àfrica
República Dominicana	Amèrica Centre
República Txeca	Europa
Rússia	Europa
Salvador, El	Amèrica Centre
Senegal	Àfrica
Seychelles	Àfrica
Singapur	Àsia
Sri-Lanka	Àsia
Suècia	Europa Unió E.
Suïssa	Europa Unió E.
Tailàndia	Àsia
Togo	Àfrica
Tunísia	Àfrica Magreb
Turquia	Europa
Txad	Àfrica
Ucraïna	Europa
Uruguai	Amèrica Sud
Veneçuela	Amèrica Sud
Xile	Amèrica Sud
Xina	Àsia
Xipre	Europa

c) Mostra a l'atzar d'Escoles Associades de la Unesco de diferents països.

Foren lliurades dues cartes a dos centres educatius d'educació infantil, primària o secundària, escollits totalment a l'atzar, sol·licitant un intercanvi de jocs tradicionals, a un total de 48 països, és a dir es van trametre 96 cartes postals. Segons la llengua colonial del país se'ls hi envià en castellà, francès o anglès. Les adreces es van extreure d'una publicació de la Unesco on es relacionen totes les Escoles Associades. Els països triats a la mostra van ésser els següents:

Països	Continent
Albània	Europa
Argentina	Amèrica Sud
Armènia	Europa
Austràlia	Oceania
Azerbaidjan	Europa
Bangla Desh	Àsia
Bolívia	Amèrica Sud
Bòsnia-Hercegovina	Europa
Brasil	Amèrica Sud
Burkina Faso	Àfrica
Camerun	Àfrica
Canadà	Amèrica Nord
Colòmbia	Amèrica Sud
Costa Rica	Amèrica Centre
Cuba	Amèrica Centre
Egipte	Àfrica
Equador	Amèrica Sud
Estònia	Europa
Filipines	Àsia
Geòrgia	Europa
Guatemala	Amèrica Centre
Haití	Amèrica Centre
Hondures	Amèrica Centre
Índia	Àsia
Indonèsia	Àsia
Jamaica	Amèrica Centre
Japó	Àsia
Lituània	Europa
Madagascar	Àfrica
Malàisia	Àsia
Mali	Àfrica
Marroc	Àfrica Magreb
Mèxic	Amèrica Centre
Nepal	Àsia
Nicaragua	Amèrica Centre
Nova Zelanda	Oceania
Pakistan	Àsia

República Dominicana	Amèrica Centre
Salvador, El	Amèrica Centre
Senegal	Àfrica
Sri-Lanka	Àsia
Tailàndia	Àsia
Tanzània	Àfrica
Txad	Àfrica
Veneçuela	Amèrica Sud
Vietnam	Àsia
Xile	Amèrica Sud
Zimbabwe	Àfrica

d) Representants Oficials de la Unesco de diferents països.

A l'atzar s'escolliren els següents 53 països per trametre'ls una carta escrita en castellà, francès o anglès, sol·licitant col·laboració dels Coordinadors Nacionals d'aquest organisme:

Països	Continent
Argentina	Amèrica Sud
Benín	Àfrica
Bolívia	Amèrica Sud
Brasil	Amèrica Sud
Burkina Faso	Àfrica
Camerun	Àfrica
Canadà	Amèrica Nord
Colòmbia	Amèrica Sud
Corea	Àsia
Costa Rica	Amèrica Centre
Cuba	Amèrica Centre
Egipte	Àfrica
Equador	Amèrica Sud
Estats Units d'Amèrica	Amèrica Nord
Filipines	Àsia
Grècia	Europa Unió E.
Guatemala	Amèrica Centre
Guinea	Àfrica
Haití	Amèrica Centre
Hondures	Amèrica Centre
Índia	Àsia
Indonèsia	Àsia
Israel	Àsia
Jamaica	Amèrica Centre
Japó	Àsia
Kenya	Àfrica

Madagascar	Àfrica
Malàisia	Àsia
Marroc	Àfrica Magreb
Maurici	Àfrica
Mèxic	Amèrica Centre
Mongòlia	Àsia
Nepal	Àsia
Nicaragua	Amèrica Centre
Nigèria	Àfrica
Nova Zelanda	Oceania
Panamà	Amèrica Centre
Paraguai	Amèrica Sud
Portugal	Europa Unió E.
República Dominicana	Amèrica Centre
Salvador, El	Amèrica Centre
Senegal	Àfrica
Sri-Lanka	Àsia
Tailàndia	Àsia
Tanzània	Àfrica
Togo	Àfrica
Tunísia	Àfrica Magreb
Turquia	Europa
Uruguai	Amèrica Sud
Veneçuela	Amèrica Sud
Vietnam	Àsia
Xile	Amèrica Sud
Zimbabwe	Àfrica

En la propera llista de països es pot observar globalment el procés de sol·licitar informació per correspondència, alhora que s'interrelaciona amb l'origen dels països dels quals hi ha alumnat estranger matriculat al sistema educatiu de Catalunya en els ensenyament d'educació infantil, primària o secundària. El número que figura al costat de cada país fa referència al número de vegades que se'ls hi ha demanat informació.

Àustria 1
Afganistan 0
Albània 1
Alemanya 1
Algèria 1
Andorra 0
Angola 1
Aràbia Saudita 0
Argentina 4
Armènia 1

Austràlia 3
Azerbaidjan 1
Bangla Desh 2
Bèlgica 1
Belize 1
Bielorússia 0
Bolívia 4
Bòsnia i Hercegovina 1
Botswana 0
Brasil 4
Bulgària 0
Burkina Faso 2
Camerun 3
Canadà 4
Cap Verd 0
Colòmbia 4
Comores 0
Congo 0
Costa d'Ivori 1
Costa Rica 3
Croàcia 0
Cuba 4
Dinamarca 1
Dominica 0
Egipte 3
Equador 4
Eslovàquia 1
Eslovènia 1
E. F. de Micronesia (EEUU) 0
Estats Units d'Amèrica 3
Estònia 1
Filipines 4
Finlàndia 1
França 1
Gabon 1
Gàmbia 1
Geòrgia 1
Ghana 0
Grècia 2
Grenada 0
Guatemala 4
Guinea 1
Guinea Bissau 0
Guinea Equatorial 1
Guyana 0
Hondures 4
Hongria 1

Índia 4
Indonèsia 4
Iran 1
Iraq 0
Irlanda 2
Islàndia 2
Israel 2
Itàlia 1
Iugoslàvia 0
Japó 4
Jordània 2
Kenya 2
Kirguizistan 0
Kiribati 0
Letònia 1
Líban 0
Líbia 1
Lituània 1
Luxemburg 1
Macedònia 0
Madagascar 2
Malàisia 4
Malawi 0
Mali 1
Malta 1
Marroc 4
Maurici 2
Mauritània 1
Mèxic 4
Moçambic 1
Moldàvia 0
Namíbia 0
Nepal 3
Nicaragua 4
Nigèria 2
Noruega 1
Nova Zelanda 3
Països Baixos 0
Pakistan 2
Panamà 3
Papua-Nova Guinea 0
Paraguai 3
Perú 2
Polònia 1
Portugal 3
Regne Unit 1
Rep. Democràtica Pop. de Corea 0

República Centrafricana 0
República de Corea 1
República de Sud-Àfrica 1
República Democràtica del Congo 0
República Dominicana 4
República Txeca 1
Romania 0
Rússia 2
Salvador, El 4
Sao Tomé i Príncipe 0
Senegal 4
Sierra Leone 0
Síria 0
Sudan 0
Suècia 1
Suïssa 1
Surinam 0
Tailàndia 4
Taiwan 0
Trinitat i Tobago 0
Tunísia 3
Turquia 3
Txad 2
Ucraïna 1
Uganda 0
Unió dels Emirats Àrabs 0
Uruguai 3
Veneçuela 4
Vietnam 3
Xile 4
Xina 2
Xipre 1
Zàmbia 0

A més d'aquests països, se'ls hi ha demanat informació als següents (figura també al costat de cada país el número de vegades):

Benín 2
Haití 4
Jamaica 4
Mongòlia 1
Puerto Rico 1
Seychelles 1
Singapur 1
Sri-Lanka 3
Tanzània 3

Togo 2
Zimbabwe 3

La propera llista de països són els que no se'ls hi ha lliurat cap carta postal sol·licitant informació respecte dels seus jocs tradicionals i populars, per cap dels quatre procediments (a, b, c, d), ni hi ha alumnat matriculat procedent del corresponent país en el sistema educatiu de Catalunya d'infantil, primària o secundària. Aquests països s'incorporen per a tenir-los presents igualment en la recerca. Amb la seva inclusió gairebé són representats la totalitat de les nacions que conformen l'actual ordenament mundial.

Països	Continent
Antigua i Barbuda	Amèrica Centre
Antilles Holandeses	Amèrica Centre
Bahrein	Àsia
Bhutan	Àsia
Brunei	Àsia
Burundi	Àfrica
Cambodia	Àsia
Eritrea	Àfrica
Etiòpia	Àfrica
Fidji	Oceania
Gaza i Cisjordània	Àsia
Groenlàndia	Europa
Guadalupe	Amèrica Centre
Guayana Francesa	Amèrica Sud
Hong Kong	Àsia
I. Marshall	Oceania
I. Salomón	Oceania
Kazajistan	Àsia
Kuwait	Àsia
Laos	Àsia
Liberia	Àfrica
Macao	Àsia
Maldives	Àsia
Martinica	Amèrica Centre
Myanmar (Birmania)	Àsia
Níger	Àfrica
Nova Caledònia	Oceania
Oman	Àsia
Països Baixos	Europa Unió E.
Polinèsia Francesa	Oceania
Qatar	Àsia
Reunió	Àfrica

Romania	Europa
Ruanda	Àfrica
Samoa Nordamericana	Oceania
Samoa Occidental	Oceania
Somàlia	Àfrica
Suazilàndia	Àfrica
Tayikistan	Àsia
Tonga	Oceania
Turkmenistan	Àsia
Uzbekistan	Àsia
Vanuatu	Oceania
Yemen (República)	Àfrica
Yibuti	Àfrica

- e) Cerca d'institucions i entitats d'àmbit nacional i internacional dedicades a l'estudi del joc.

Malgrat no és el propòsit d'aquesta recerca ha semblat pertinent aprofitar tota la informació obtinguda en l'estudi del joc tradicional i popular per confeccionar un banc d'adreces de contacte entorn a aquesta manifestació del joc, incorporant-hi totes aquelles institucions i entitats de les quals s'ha tingut coneixement de la seva tasca, ja siguin d'àmbit local, nacional o internacional.

- f) Localització en Biblioteques i Centres de documentació.

En primer lloc han estat seleccionades les Biblioteques i Centres de Documentació que podrien tenir informació respecte a la temàtica objecte d'estudi, iniciant la recerca per les més properes a l'investigador, les situades a la ciutat de Barcelona. En concret s'ha procedit a buidar materials dels següents centres, els quals estan relacionats per ordre alfabètic:

Associació Cultural Hispano-Japonesa
 Biblioteca Artur Martorell
 Biblioteca de Catalunya
 Biblioteca de l'Esport
 Biblioteca de l'INEFC-Barcelona
 Biblioteca de l'Institut Alemany de Barcelona
 Biblioteca de l'Institut d'Estudis Nord-Americans
 Biblioteca de l'Institut Françaès de Barcelona
 Biblioteca de l'Instituto Italiano di Cultura di Barcelona
 Biblioteca del Museu Etnològic
 Biblioteca de la Universitat de Barcelona
 Biblioteca de the British Council-Institut Britànic
 Centre d'Estudis Africans
 Centre d'Estudis de la Cultura Xinesa.

Fundació Promoció de la Cultura Catalano-Rusa
Institut d'Estudis del Pròxim Orient
Llibreria de la Diputació de Barcelona

El personal de la Llibreria de la Diputació de Barcelona, a petició de l'interessat, ha buidat el catàleg del fons de les publicacions d'organismes oficials (Ajuntaments i Diputacions). A més, a través de la responsable de la Biblioteca de l'INEF de Madrid, s'ha consultat el seu fons bibliogràfic.

També des de les Biblioteques de la UB i la de Catalunya s'ha accedit als seus catàlegs en línia, als catàlegs d'altres biblioteques nacionals i internacionals, i a Bases de dades en CD-Rom o consultables en línia, entre les quals cal destacar les següents:

- Bases de Dades:

Base de datos ISBN
Educations Library
MLA Bibliography 1963-1990
Sport Discus
Tesis doctorales (TESEO)
The ERIC Database

- Catàlegs de Biblioteques nacionals:

Catàleg Col·lectiu de la Red de Bibliotecas Universitarias
Catàleg Col·lectiu del Patrimoni Bibliogràfic de Catalunya
Catàleg del CCUC (Catàleg Col·lectiu de les Universitats Catalanes)
Catàleg del fons Modern i antic de la UB
Catàleg del fons documental de les Biblioteques del CSIC
Catàleg del Patrimoni Bibliogràfic de Catalunya
Catàleg de la Xarxa de Biblioteques Populars (Diputació de Barcelona)
Catálogo Colectivo del Patrimonio Bibliográfico Español (MEC)
Catálogo de las Bibliotecas Públicas del Estado
Rebiun

- Catàlegs de Biblioteques Europees:

Bibliothèque royale de Belgique
British Library
Catalogue collectif de France
Gabriel (Catàlegs de les biblioteques nacionals europees)

Gesamtkatalog GBV

- Metacercadors de Catàlegs de Biblioteques

Karlsruhe Catàleg Virtual

- Catàlegs de Biblioteques d'Amèrica, Àfrica, Àsia i Oceania.

Altres consorcis i catàlegs col·lectius

Biblioteca Nacional de Xile

Catàleg col·lectiu de RENIB: Red Nacional de Información Bibliogràfica

Catàleg on line Library of Congress

Directory of union catalogues

Galilei (Universitats del món)

Nacsis Webcat Japó

Renabies (Red nacional de bibliotecas de educación superior) Mèxic

The Center for Research Libraries (CRL)

g) Recursos electrònics a la xarxa d'Internet.

En el context electrònic, a més de les realitzades en l'apartat anterior, s'han efectuat diverses cerques en diversos buscadors nacionals i internacionals, amb la finalitat d'obtenir materials o adreces d'interès per a la recerca.

Les paraules claus introduïdes en el caixetí han estat diverses, seleccionades en funció de l'idioma:

- Alemany: Traditionel Spiele
- Anglès: Traditional games, Children's games,
- Castellà: Juegos tradicionales, juegos populares, juegos infantiles.
- Català: Jocs tradicionals, Jocs infantils, Jocs populars.
- Francès: Jeux traditionnes, Jeux populaire, Jeux d'enfants
- Italià: Giochi tradizionali
- Portuguès: Jogos populares, jogos infantis, jogos tradicionais.

Els buscadors emprats han estat els següents:

www.altavista.com

www.arrakis.es

www.eresmas.com

www.google.com

www.lycos.com

www.navegalia.com

www.nestcape.com

www.starmedia.com
www.terra.es
www.wanadoo.es
www.yahoo.com

També s'han buscat motors de recerca a Europa, destacant:

www.diabolos.com
www.euroferret.com
www.euroseek.com

I específics de cada país. En concret, a més d'Espanya, s'han consultat de:

Alemanya:

de.yahoo.com/
www.fireball.de/

Bèlgica:

www.advalvas.be/index.html
www.be.lycos.de/fr/

Dinamarca:

www.go.com/
dk.yahoo.com

França:

www.eureka.fr.com/
www.lycos.fr/
fr.google.yahoo.com/
www.cocorico.com
www.excite.fr/
www.voila.fr/
www.telefrance.com/
www.indexa.fr/

Grècia:

www.webindex.gr/

Itàlia:

www.cisi.unito.it/pointers/motori/motori7.htm

www.virgilio.it/home/index.html
www.it.lycos.de/
www.nextra.it/italiano/navigare/index.html

Iugoslàvia:

yuserarch.com

Regne Unit

www.lyfestyle.co.uk/
www.britindex.co
www.lycos.co.uk/dir/
uk.google.yahoo.com/
www.ukindex.co.uk/

3.- RESULTATS OBTINGUTS

Per analitzar els resultats d'aquesta recerca es fa necessari calibrar quines han estat les resultes de cadascun dels procediments o recursos utilitzats, seguint el mateix ordre que en l'apartat anterior.

a) Ambaixades i Consolats d'Espanya arreu del món.

De les 56 cartes trameses només s'ha obtingut resposta de 15 Ambaixadors o Consolats, la qual cosa representa gairebé un 27%. Les respostes són variades. En alguns casos proporcionen adreces de contacte, en altres faciliten materials o bibliografia. La llista de països dels quals hi hagut resposta són els següents:

Països	Continent
Brasil	Amèrica Sud
Canadà	Amèrica Nord
Egipte	Àfrica
Guinea Equatorial	Àfrica
Irlanda	Europa Unió E.
Jordània	Àsia
Líbia	Àfrica Magreb
Malàisia	Àsia
Marroc	Àfrica Magreb
Mèxic	Amèrica Centre
Perú	Amèrica Sud
Portugal	Europa Unió E.
Turquia	Europa

Veneçuela
Zimbabwe

Amèrica Sud
Àfrica

- b) Consolats de diversos països d'arreu del món que tenen representació a Barcelona.

Pel que fa als Cònsols que ostenten representació de llur país a Barcelona, de les 76 cartes lliurades, han estat contestades un total de 20 d'elles, és a dir, un 26%, xifra similar a l'anterior. Les respostes provenen de:

Països	Continent
Austràlia	Oceania
Bangla Desh	Àsia
Bèlgica	Europa Unió E.
Finlàndia	Europa Unió E.
Haití	Amèrica Centre
Hongria	Europa
Índia	Àsia
Luxemburg	Europa Unió E.
Malàisia	Àsia
Nicaragua	Amèrica Centre
Polònia	Europa
Portugal	Europa Unió E.
Regne Unit	Europa Unió E.
República Dominicana	Amèrica Centre
Rússia	Europa
Suècia	Europa Unió E.
Suïssa	Europa Unió E.
Veneçuela	Amèrica Sud
Xile	Amèrica Sud
Xipre	Europa

- c) Mostra a l'atzar d'Escoles Associades de la Unesco de diferents països.

En aquest procediment els resultats obtinguts han estat molt escassos i insuficients respecte a la demanda efectuada. De 96 cartes, només 5 centres educatius han contestat lliurant materials, la qual cosa representa un limitat 5%. Els països d'on provenen les respostes són:

Països	Continent
Burkina Faso	Àfrica

Cuba
Nova Zelanda
Paraguai
Vietnam

Amèrica Centre
Oceania
Amèrica Sud
Àsia

d) Representants Oficials de la Unesco de diferents països.

Tampoc han estat gaire bons els resultats obtinguts en la consulta efectuada als representants de les Comissions Nacionals. De les 53 lliurades, s'han contestat un total de 6, que significa un migrat 11% de respostes, les quals provenen de:

Països	Continent
Colòmbia	Amèrica Sud
Filipines	Àsia
Índia	Àsia
Sri-Lanka	Àsia
Tailàndia	Àsia
Tunísia	Àfrica Magreb

Si es valora en conjunt el procediment de la tramesa per correu postal, els resultats són força decebedors donat que, trameses un total de 281 cartes, se n'han rebut 45, que equival a un 16% de respostes.

Des de la vessant de l'anàlisi qualitativa val a dir que en alguns casos s'han obtingut útils materials i algunes adreces d'interès, però la tasca i despesa econòmica que requereix aquest procediment no es correspon amb els fruits recollits.

e) Cerca d'institucions i entitats d'àmbit nacional i internacional dedicades a l'estudi del joc.

La informació obtinguda en les respostes de correu postal, i a través de la navegació per la xarxa d'Internet, han permès la creació d'un petit banc de dades que ofereix adreces de gran interès per a l'estudi i investigació del joc tradicional. Pel fet que no forma part dels objectius de la present recerca, no es precisen els resultats aconseguits. Es fa constar però, que ha semblat convenient no rebutjar ni menysprear les dades mentre es portava a terme la recerca, i en aquest sentit, s'ha fet un esforç suplementari per catalogar i sistematitzar les informacions, les quals romanen en mans de l'investigador.

f) Localització en Biblioteques i Centres de documentació.

Es tracta també d'un recurs emprat com a mitjà per obtenir la suficient informació que garantís l'elaboració del recull de jocs. Cal fer constar però, la dificultat i lentitud pel que fa a l'obtenció de materials, així com assenyalar la despesa econòmica que comporta l'adquisició de materials, fotocòpies, publicacions. Ambdues qüestions posen límits a la recerca.

La introducció progressiva de les referències bibliogràfiques en una base de dades específica, ha permès a l'investigador comptar amb una voluminosa bibliografia relacionada amb el joc tradicional i popular arreu del món.

g) Recursos electrònics a la xarxa d'Internet.

Després de força estona, es calcula unes 150 hores aproximadament, dedicades a navegar per la xarxa, es pot afirmar que es disposa d'una petita base d'adreces, algunes de les quals contenen informació relativa a jocs tradicionals de diferents països, i que ha estat emprada per confeccionar el repertori, mentre que d'altres han servit per conèixer institucions i organismes dedicats a l'estudi i foment del joc tradicional.

Doncs bé, tots aquests recursos són els que han possibilitat l'elaboració d'allò que amb constància i perseverança s'ha perseguit durant aquesta llicència d'estudis, un recull de jocs motors tradicionals catalans i d'arreu del món com a suport a la tasca educativa a desenvolupar en matèria d'educació intercultural a l'educació infantil, primària i secundària.

Després de regirar i remoure documents i llibres a les biblioteques, a la fi de furgar per tots els racons en la recerca del joc perdut, un cop grapejats molts jocs per a escollir-ne uns quants, gràcies a l'ajut de moltes persones que desinteressadament han cregut en el projecte, guiat pel supervisor de la recerca, rebent el coratge dels més propers, esperonat per un mateix i les seves ganes de fer les coses ben fetes o si més no intentar-ho, no resta sinó brindar el recull de jocs a aquells que són els destinataris, als educadors i educadores compromeses amb l'educació dels infants i joves, per a què aquests descobreixin ja en el tercer mil·lenni, els jocs d'abans i de sempre.

Per a què sigui més operativa i còmoda la seva consulta, el recull es lliura tres annexes. Cadascun d'ells es correspon a una temàtica específica, poden emprar-se individualment o bé ésser considerats de manera conjunta, com reflexa les seves denominacions:

Annex-1: Recull de Cançons eliminatòries.

Aquest document conté en 46 pàgines, un total de 208 fórmules prèvies al joc, de les quals 145 són cançons catalanes i 63 pertanyen a la llengua castellana.

Annex-2: Recull de jocs catalans.

Es faciliten un total de 150 jocs localitzats en l'àmbit de parla de la llengua catalana en un document de 207 pàgines. La majoria són propis de Catalunya (93), però també n'hi ha del País Valencià (35) i de les Illes Balears (22). Tots els jocs segueixen el model descrit en l'apartat metodològic, figurant entre altres aspectes, abundant informació sobre altres maneres de jugar-hi, així com el nom que rep en d'altres indrets del món. Aquest recull pretén ésser una mostra del caràcter transcultural del joc.

Annex-3: Recull de jocs d'arreu del món.

Són un complement al recull presentat, destacant la visió intracultural del joc. En un document de 61 pàgines es descriuen un total de 50 jocs, cadascun dels quals ha estat localitzat en algun país dels cinc continents.

4.- CONCLUSIONS

Una de les primeres valoracions que es poden extreure d'aquesta recerca és que malgrat el setè principi de la Declaració dels Drets de l'Infant, aprovada per les Nacions Unides el 20 de novembre de 1959, puntualitza que: *"El nen ha de gaudir plenament de jocs i recreacions, els quals han d'estar orientats cap les finalitats perseguides per l'educació: la societat i les autoritats públiques s'esforçaran per promoure el dret d'aquest dret"*, són encara mils de milers els infants i joves que no estan en disposició de gaudir d'aquest elemental dret, entre altres raons perquè no tenen ni garantit el dret a una vida digna, de la mateixa manera que no és cert que la societat i tampoc les autoritats públiques vetllin per promoure'l, malgrat s'han de reconèixer respectables excepcions.

La minsa resposta obtinguda de representants oficials de la pròpia Unesco, o dels Assessors culturals d'Ambaixades i Consolats, poden considerar-se un bon exemple. I és que el joc desperta passions però no mou diners, aquest tipus de joc és clar, per la qual cosa no mereix la necessària atenció i es considera per tant una manifestació humana d'escassa rellevància. No és aquí el lloc adient per estendre's sobre el constant retrocés que viu el joc en tots els seus ordres (limitacions en els espais, abreuament del temps dedicat al joc, pobresa de materials, pèrdua de les manifestacions orals que l'acompanyen, reducció del

ventall de persones que juguen ...), però sempre és adequat no descuidar-ho, per sumar entre tots plegats esforços en direcció contrària, que permetin recuperar-lo, o si més no aconseguir que no s'esvaeixi.

També s'ha de mencionar però, per equilibrar la balança, que s'ha obtingut informació d'indrets d'on era gairebé improbable aconseguir-la i destacar que hi ha persones que responen positivament a les demandes que se'ls hi presenta. Sigui com sigui, es pot afirmar de manera rotunda que la recerca ha estat una extraordinària possibilitat d'aprendre a investigar, a cercar fonts i recursos per obtenir informació.

El sentit i orientació de la recerca però, no ha estat altre que oferir els jocs seleccionats perquè siguin aplicats en l'àmbit educatiu. És sobre aquest punt que es desitja ésser més explícit.

4.1. Aplicacions del repertori en l'àmbit educatiu.

Aquesta recerca sobre el joc motor tradicional, que dóna com a fruit final la recopilació de cent cinquanta manifestacions lúdiques jugades des de sempre a Catalunya i/o als cinc continents, fora bo que tingués una adequada difusió entre els educadors.

Aquests són els qui millor poden contribuir a transmetre els materials elaborats entre els infants, adolescents i joves, que estan integrats com alumnat al sistema educatiu, ja sigui en l'educació infantil, primària o secundària. També des l'educació no formal, es pot incidir en els mateixos subjectes, doncs són una immensa majoria el que participen d'una manera o una altra en projectes i activitats organitzades per entitats i associacions que contribueixen a fer més fecunda i rica la seva estona de temps de lleure i oci.

Si l'educador té consciència de la importància del joc tradicional com a instrument motivacional d'aprenentatge; difusor i generador d'elements culturals; font de descobriment i intercanvi i d'acceptació de la diversitat cultural; element afavoridor de l'adquisició de valors; estimulador de relacions interpersonals,...gairebé amb seguretat aquest grapat de jocs és una modesta aportació a la tasca educativa, dirigida al cap i a la fi, als autèntics receptors-protagonistes, als que ningú posa en dubte que estan encara en edat de jugar.

De manera més detallada s'ofereix, a continuació, en quins àmbits educatius és vàlida l'aplicació del repertori, justificant posteriorment el perquè de la seva inclusió en cadascun dels àmbits especificats:

- Educació intercultural
- Educació en valors
- Educació infantil
- Educació primària
- Educació secundària

- Educació del temps d'esbarjo
- Educació de l'oci
- Educació no formal
- Formació inicial i permanent

En primer lloc, l'elaboració d'aquest recull de jocs, producte de la recerca de jocs tradicionals i l'estudi del joc des de la seva òptica socio-cultural, ha de facilitar eines per enriquir pedagògicament l'educació intercultural. És des d'aquest plantejament que la recerca cobra sentit. No obstant, aquesta no és l'única manera d'aprofitar didàcticament els materials elaborats i les breus reflexions que l'acompanyen en aquesta memòria. També poden ésser de gran utilitat per al tractament de l'educació en valors, que de fet guarda una estreta relació amb l'educació intercultural.

S'ha fet esment en diverses ocasions, que el repertori lúdic ha de servir perquè els jocs puguin vivenciar-se en situacions d'ensenyament-aprenentatge, i és evident que la seva pràctica posarà en marxa l'establiment de relacions entre l'alumnat. Així doncs, el joc tradicional serà un bon indicador per observar i avaluar l'aprenentatge dels valors morals, de caràcter intercultural, adquirits per un determinat grup. Permetrà interioritzar actituds, valors i normes morals de comportament dins d'una comunitat pluricultural. Ajudarà, sense dubte, a l'adquisició d'habilitats i al desenvolupament de les capacitats motrius, cognitives, i d'equilibri personal, serà això sí, fonamental per assolir capacitats de relació interpersonal, i d'actuació i inserció social.

Aquests materials també poden emprar-se com a element motivacional que doni suport a aprenentatges que es realitzin des d'àrees específiques del currículum.

A l'educació infantil aquesta tipologia de jocs, facilita la realització d'inesgotables activitats relacionades amb qualsevol de les tres àrees.

Permet la descoberta d'un mateix, del cos i de les seves possibilitats, i de la interacció del cos amb l'entorn socio-cultural. No és necessari explicar que el joc, en aquestes edats, és la millor manera d'explorar l'esquema corporal, d'estructurar l'espai i el temps, d'expressar sentiments i accions, d'organitzar habilitats motrius bàsiques, de manipular objectes diversos, d'adquirir hàbits d'autonomia personal, etc.

També des de l'àrea de descoberta de l'entorn natural i social és factible aprofitar els jocs tradicionals per identificar costums i estils de vida de la pròpia cultura, per conèixer part del folklore i de les manifestacions culturals de Catalunya. Incidir en aportacions lúdiques d'altres cultures, amplia el repertori lúdic, però alhora afavoreix la creació d'un clima d'estimació, respecte i interès per la pluriculturalitat que es dona entre l'alumnat d'educació infantil, que és la base en la qual es fonamenta la interculturalitat.

L'àrea d'intercomunicació i llenguatge es veu enriquida: el llenguatge verbal, perquè l'alumnat ha de verbalitzar les lletres i rimes de força jocs; el llenguatge musical per les cançons i ritmes que acompanyen a la majoria de manifestacions lúdiques d'aquestes edats; el llenguatge matemàtic per les agrupacions i relacions que s'estableixen entre les persones i els objectes o materials de joc; el llenguatge plàstic, amb la creació de joguines artesanes, etc.

A Primària, en l'àrea d'educació física, l'aprenentatge de jocs tradicionals comporta: descriure jocs tradicionals del propi territori; integrar-se en la dinàmica establerta; aplicar i respectar normes de joc; acceptar i respectar la diversitat física, d'opinió i acció; experimentar el joc com a objecte de plaer i recreació; identificar-lo com a element socio-cultural i lúdic. Aquests són uns dels objectius més directament relacionats amb la temàtica, que cal assolir al finalitzar l'etapa educativa. El joc a l'educació física és font d'aprenentatge i alhora un medi extraordinari per desenvolupar els altres blocs de continguts, el control i la consciència corporal, l'execució d'habilitats coordinatives, la utilització de les capacitats condicionals, l'expressió corporal i la dramatització.

No només però, l'educació física es beneficia per la realització dels jocs tradicionals, provocant que l'alumnat copsi la importància de les manifestacions lúdiques com a patrimoni cultural, des d'altres àrees, no tan acostumades a la utilització del joc com a recurs i font d'aprenentatge, com és el cas de l'àrea de coneixement del medi social i cultural, és possible utilitzar el repertori de jocs elaborats en el projecte, per reflexionar i analitzar sobre la diversitat cultural, per comprendre com les manifestacions lúdiques són el reflex d'una determinada societat en un espai i una època determinades, i per tant, entendre que el joc és una font valuosa per conèixer-la. Saber en quins moments històrics es jugava, quines persones, en quines situacions i espais, amb quins materials, en quina època de l'any, com hi jugaven, etc.. incita a la recerca dels seus orígens, a la necessitat de recórrer a la història, l'antropologia, l'etnografia, la geografia, l'etnologia, és a dir, a les ciències socials, per comprendre que el joc és una extraordinària forma de cultura.

Des de les àrees de llengua, el joc tradicional afavoreix la comprensió i expressió oral i escrita, potencia la comunicació, possibilita un ric material per al treball sistemàtic de la llengua, ... Només cal tenir en compte les aportacions a l'adquisició de llenguatge que proporcionen, per exemple, les cançons eliminatives i les formes electives per triar; els usos lingüístics emprats en els jocs que generen un vocabulari específic i fins i tot d'argot; la utilització d'elements extralingüístics com són el gest, la mirada, el to, i el ritme; l'ús de tirallongues, rodolins, endevinalles, embarbussaments; la memorització de múltiples i variades formes verbals i lèxiques; la inventiva poètica que acompanya força jocs com a estimuladors de la màgia, la fantasia i la imaginació; ... El joc tradicional és de fet una síntesi de llenguatges expressius: verbal, gestual i sonor.

Des de l'educació artística es pot incidir també amb l'ensenyament-aprenentatge de jocs tradicionals.

L'àrea de Música té molt a dir, doncs un ampli ventall de jocs venen acompanyats de cançons i cantarelles, com és el cas dels jocs de corda, i un bon nombre d'ells es desenvolupen, sobretot a les primeres edats, a partir de balls i danses que es realitzen en rotllana o en fileres, posant a prova les habilitats coordinatives a través de la conjugació del ritme i el moviment.

Des de l'àrea de plàstica es pot engrescar a l'alumnat en la construcció, decoració i restauració de joguines artesanes: fer barquets, molinets de vent, bronzidors, estels, fones, rutilles, xanques, bòlits, pataques i patacons, baldufes, trompitxols, i una llarga llista de materials que són una viva mostra de l'enginy i la destresa manual necessària per fer-se amb joguines, al marge de la seva fabricació industrial.

És evident que a l'ensenyament secundari s'haurà d'aprofundir en cadascuna de les àrees, en la majoria dels aspectes assenyalats fins ara. En la posta en escena de jocs tradicionals des d'una òptica multicultural i intercultural en el desplegament del currículum, ja sigui a través de crèdits comuns o variables, haurà d'aprofitar-se el desenvolupament maduratiu de l'alumnat d'aquesta etapa educativa, per reflexionar sobre la importància del joc tradicional com a transmissor socio-cultural, i valorar com a través de la seva pràctica s'aprèn a respectar la diversitat en el seu sentit més ampli.

Al marge dels continguts curriculars d'àrees específiques de l'educació infantil, primària i secundària, una altra aplicació idònia serà la de contribuir, amb aquest repertori, a enriquir el pati de jocs en situacions d'esbarjo i temps lliure, sobretot de l'alumnat d'educació infantil i primària.

Qualsevol docent haurà observat com sovint en situacions d'esbarjo, el repertori lúdic infantil dels centres educatius està en un estat precari de salut. Malauradament es troben mancats de recursos lúdics. La posta en escena d'aquest repertori podria aprofitar-se per revitalitzar aquestes estones, estimulants l'execució de jocs per part dels infants, facilitant materials per a la seva pràctica, etc.

En els centres on es porten a terme experiències d'aquests tipus, es constata que l'alumnat s'interrelaciona més i millor. Hi ha jocs per a tots els gustos, per als qui els hi agrada córrer, saltar, moure's, però també jocs tranquils que requereixen una intensitat baixa d'exercici. És bonic observar com determinats jocs s'estenen en una determinada època de l'any com a una taca d'oli, i els jugadors no es cansen mai de jugar-hi.

Facilitar el gaudi del joc tradicional a les estones de temps lliure, és educar per una adequada utilització del temps de lleure i d'oci de l'infant, doncs el joc en aquestes edats ha d'ocupar una bona estona d'aquest temps.

Una altra aplicació del recull seria la seva utilització per animar diades i festes en els centres educatius. La realització de jocs tradicionals de Catalunya i de diferents parts del món, podria convertir-se en un element esperonador de primera magnitud, per sensibilitzar a l'alumnat en el tractament de la diversitat i la interculturalitat. Cada centre d'acord amb el seu projecte educatiu i amb la seva programació anual, hauria de trobar-ne el moment adequat. Per experiència professional s'ha de dir que l'organització d'actes lúdics que impliquen a tota la comunitat educativa, són molt recomanables per engegar, envigorir o concloure, dinàmiques de recerca i investigació, de debat i diàleg, d'anàlisi i reflexió.

No és massa agosarat però, buscar altres aplicacions del recull de jocs, més enllà del propi sistema educatiu. Sense pretendre que el joc tradicional sigui la panacea, ni la fórmula màgica, ni la clau que obri totes les portes, la seva utilització en l'àmbit de l'educació no formal, també ha d'ésser una realitat.

És evident que no n'hi ha prou en abordar el tractament de la diversitat cultural des dels centres educatius. Ha de ser tota la comunitat que conforma la societat catalana, la que ha d'apostar amb fermesa pel respecte a les diferències. L'educació intercultural ha de traspasar el marc escolar, és tota la ciutadania la que ha d'impregnar-se de valors interculturals. Per això és fonamental que també es tracti la temàtica en l'àmbit de l'educació no formal.

Els monitors, educadors, i animadors socio-culturals que desenvolupen la seva tasca en ludoteques, centres d'esplais, moviment escolta, casals de joves, associacions culturals, centres per a la tercera edat, centres d'acollida d'infants, associacions esportives de districte, cases de cultura, centres cívics, ateneus... han d'educar també la dimensió intercultural de les persones que tenen al seu càrrec.

Per últim, mencionar que el material elaborat també és de força utilitat per a la realització de cursos monogràfics sobre el joc tradicional, adreçats a la formació inicial dels futurs mestres, a la formació permanent dels docents en seminaris, jornades, postgraus, escoles d'estiu; i a la formació de persones que han de desenvolupar la seva tasca dins de l'àmbit de l'educació no formal, com és el cas de monitors i animadors socio-culturals.

5.- BIBLIOGRAFIA

CARRANZA, M. (1996) *La Educación física en el segundo ciclo de primaria. Guía para el profesorado*. Barcelona. Paidotribo.

GEERTZ, C; (1987) *La interpretación de las culturas*. Barcelona. Gedisa.

HUIZINGA, J; (1994) *Homo Ludens*. Madrid. Alianza-Emecé.

LAVEGA, P: (2000) *Juegos y deportes populares-tradicionales*. Barcelona. Inde.

PARLEBAS, P ; (1989) “Le jeu traditionnel: nécessité et liberté” a M.E.N.J.S.
(1989) *Les jeux du patrimoine, tradition et culture*. París. M.E.N.J.S.

RODRIGO ALSINA, M; (1998) “ La comunicació intercultural” a *Suplement de Perspectiva escolar*. Barcelona. Rosa Sensat, nº4.

TRIGO, E; (1995); “El juego tradicional en el currículum de educación física” a *Revista Aula*. Graó. Barcelona, nº 44.